

ÖRÖKSÉG

2009. MÁRCIUS
XIII. ÉVFOLYAM
3. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

JEGYZET HELYETT

Keményen lágy vonalak /Nagy Gábor 2

NAPIRENDEN

Célegyenesben /Nagy Zoltán 3

FIGYELŐ

Az ország egyik legnagyobb fejlesztése – Fertőd 5

Palladio kiállítása /Farbaky Péter 6

MUSTRA – Alsónyék, Kanizsa-dűlő 8

Csaknem egymilliárd Kőszegre /Ivicsics Péter 9

FÓRUM

Hogyan bővül a Szépművészeti?

/Ágostházi László 10

Javaslat a Dísz-téri épületre /Budai Aurél 11

MŰHELY

Északi várak útján /Vaszlavik Mária 12

ABLAK

Egy lángot adok... /Makay Dorottya 14

Partiumi emléktáblák /Dukrét Géza 17

A bál /Várallyay Réka 19

MAGYAR TÜKÖR

Szanda – Óskori földvár /Nagy Levente 20

Mátrafüred, Benevár /Nagy Levente 21

Felhívás a Transylvania Trust-tól 22

MAGYAR MŰLT

Gerevich Gárda VII. /Éri István 23

Ludivika-story /Bende Csaba 24

PRO MEMORIA

Megemlékezés /Kaszáné Szendrey Júlia 26

Pro Memoria 27

Keményen lágy vonalak

Pintér Tamás kiállítására

NAGY GÁBOR

E számunk szerzői:

ÁGOSTHÁZI LÁSZLÓ DLA, *építész*

BENDE CSABA *építésmérnök, KÖH*

BUDAI AURÉL dr., *építésmérnök*

DUKRÉT GÉZA *elnök,*

Partiumi és Bánsági Múemlékvédő Tság.

Nagyvárád

ÉRI ISTVÁN *régész*

FARBAKY PÉTER *művészettörténész,*

BTM, Kiscelli Múzeum ig.

IVICSICS PÉTER

építész, KÖH, ter. felügy.

KASZÁNÉ SZENDREY JÚLIA

főv. b., NEKB

MAKAY DOROTTYA

építésmérnök, Kolozsvár

NAGY GÁBOR

építész, KÖH, ter. felügy.

NAGY LEVENTE dr., *régész, KÖH*

NAGY ZOLTÁN *újságíró, KÖH, ÖRÖKSÉG*

VÁRALLYAY RÉKA

művészettörténész, KÖH

VASZLAVIK MÁRIA

Településfejlesztési menedzser, Füzér

ÖRÖKSÉG

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

tájékoztatója – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Mezős Tamás elnök.

Szerkesztőbizottság: Balázsik Tamás,

Bálint Marianna, Bugár-Mészáros Károly,

Deák Ildikó, dr. Deme Péter (elnök),

dr. Durczy Zsuzsanna,

Farbakyné Deklava Lilla, Hack Róbert,

Nagy Gábor, Nagy Levente,

Özvegy Györgyi, Róna Katalin,

Turok Margit.

Alapító-főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe:

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Telefon: 224-5281, fax: 224-5282,

e-mail: orokseg@koh.hu

Laptervező: Lelkes Design Bt.,

e-mail: dlelkes@t-online.hu

Nyomdai kivitelezés: Stádium Nyomda Kft.

Telefon: 455-5050

*A megőrzött
múlt gazdagsága
adhat csak
tartást minden-
napjainknak.
Rákóczi-vár
a Bodrog partján*

Ez a három szó fogalmazza meg nekem summázatul Pintér Tamás rajzait, amit most itt elsőre kimondanék. A két vég között vibráló érzület, amely saját keretén belül önmagára talál.

Carlo Scarpa olasz építész mondta, hogy: „mindent le kell rajzolnom, hogy megértsen”. Igen, ezek a rajzok is szólnak a megértésről. A rajzoló megérti a valóságot, annyira, hogy le tudja rajzolni. De nem csak megérti, hanem egyben hozzá is tesz valamit. Valamit, ami túllép a megértés fétségén. Mert a valóságot, az életet úgysem lehet teljesen megérteni. Erre csak a bigott materialisták tettek és tesznek kísérleteket. A művészetben a naturalizmus és a szuperrealizmus próbálkozott a teljes megértéssel, de az sem sikerült teljesen. Mert nem sikerülhetett. Mert a művészet nem csak megértés, annál több: megézés is.

Németh László szerint nem az a jó realista írás, amely pontosan leír mindent, hanem az, ami után pontosan kirajzolódik bennünk minden. Nos ezek a rajzok ilyen jó realisták. A házak nem pontosan olyanok, mint a valóságban, de pontosan el tudjuk képzelni, milyenek is a valóságban. És ha már el tudjuk képzelni a valóságot, akkor már közelebb kerülünk a lényeghez is. Közelebb tudunk kerülni értékeinkhez. Hazánk értékeihez. Örökségünkhöz. A mi örökségünkhöz. Mert lehet, hogy szépen hangzó szó a világörökség, de az sokszor csak egy fényes címke, amit repedező értékeinkre ráragasztanak. Értékeinket nem fogja megvédeni a világörökségi medál, azokat nekünk kell megvédeni. Azzal, hogy teszünk valamit. Először is tudjuk, hogy vannak, és aztán szeressük.

Ez a kiállítás erre szolgál. Megmutatja értékeinket, olyan szépen, hogy egyből megszeretjük. De ezek a rajzok nem csak önmagukban szépek. Keményen lágy vonalak. Kemények, mert mondanivalójuk van és lágyak, hogy megérezzük a mondanivalót. Hazánkról, a házakról. Hazánk házairól. Értékeinkről, amik egyre rejtőzködőbbek. Nemcsak azért, mert pusztulnak, de a mi látásunk is mintha egyre romlana, egyre nehezebben vesszük észre őket.

Giotto legnagyobb művéről, egy freskókkal teli gyönyörű, fantasztikus templombelsőről írja Vasary, hogy mikor az emberek először meglátták, vagy elájultak a félelemtől, vagy kirohantak a templomból. És nem azért, mert az alakok annyira életszerűek voltak. Valami mást is láttak. Valami mögöttes világot, valami szellemvilágot, amit mi ebben a rohanó világban már alig érzékelünk.

Pedig így kellene látnunk, így kellene érzékelnünk értékeinket. Amelyek itt vannak körülöttünk. Dacolnak az idővel, és szerényen tartják bennünk a lelket. Halkan suttogják: Ne hagyjátok! Védjétek meg, és akkor magatokat is megvédtétek. A múlt megőrzött házai közül lehet csak felemelt fejjel előre lépni. A megőrzött múlt gazdagsága adhat csak tartást mindennapjainknak.

Márai Sándor írta a hazáról: „Mindig mindent adj oda hazádnak. A világnak nincsen semmiféle értelme számodra hazád nélkül. Ne várj jót a hazától, s ne sópáncodj, ha megbánnak a haza nevében. Mindez érdektelen. Csak adjál azt, ami legjobb életedben.”

Adományok ezek a rajzok, ezek a keményen lágy vonalak. Mesélő adományok.

Kívánom, hogy mindenki úgy nézze őket, hogy közben hallja is, amit mesélnek. ■

Célegyenesben

NAGY ZOLTÁN

Érdemes elővenni (már akinek megvan) A határtalan város címet viselő pályázati anyagot és összevetni az EKF mai állapotaival, illetőleg azzal, ami felé ma tart az EKF2010 kétségtelenül nagyszabású projektje. Az összehasonlításból nem biztos, hogy „jól jön ki“ a valóság, hiszen az elmúlt évek botladozásai, a személyi változások, a határidők folyamatos csúszásai nemcsak a sajtó által megjelenített képből és a közvéleményben, hanem az eredményekben, a napi munkában is éreztették negatív hatásukat. A sajtó (is) rendesen leszedte a keresztvizet a programirodáról meg minden felelősről. (Tényleg mindenkiről?) Változásra most, amikor már célegyenesbe fordultak a futók, van esély, s amikor már minden változtatás több mint életveszélyes, úgy tűnik, megnyugodtak a kedélyek, és folytatódhat – elkezdődhet – a munka.

Legalábbis erről számoltak be a *Pécs2010* programot irányítók az Utazás kiállításon tartott sajtótájékoztatójukon.

Visszatérve a „kályhához“, a mai helyzethez, ne menjünk el szó nélkül a koncepciózus és kitűnően szerkesztett korábbi pályázati anyag mellett. Még akkor sem, ha most nem ennek elemzése a cél. Mégis, a település évezredek mélyébe visszanyúló története s az elmúlt század kulturális eredményei olyan háttér, amelyről nem lehet és nem illik megfeledkezni, amelyre utalni kell, hiszen Pécs kulturális kisugárzása predesztinálta a várost arra, hogy megpályázza ezt a címet. (De hogy meg is nyerte, az egy másik történet.)

Lapozzunk.

És nem menjünk el szó nélkül a szlogenek mellett sem, mert egy telibe találó jelszó az az egész programot maga után húzhatja. Márpedig itt nem csak egy ilyen jelszó volt. A határtalan városból logikusan következik a Balkán kapuja, és szerencsésnek bizonyult, hogy az új kulturális épületek elneve-

zésére kikérték a város köz-véleményét.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ettől fogva most már mindenki egyszerre lép. 2009 márciusát írjuk, s már most látszik, hogy a kulcsprojektek közül – legalábbis a jövő év elejére – nem mindegyik valósul meg. (Már tárgyalnak alternatív helyszínekről is.) A KÖH Dél-dunántúli Irodájához folyamatosan érkeztek s érkeznek be az engedélyezési és szakhatósági kérelmek. A bontási, az elvi építési keret-, az építési, a restaurálási- és a végén a használatbavételi engedélyig hosszú az út.

Sok vita folyt az életteli Köztér-program kapcsán a Széchenyi tér átalakításáról. Jelenleg – mondja *Gonda Tibor* alpolgármester – a szakmai konszenzussal elkészített terv engedélyezése folyik. A többi köztérnél műemléki szempontból még a Tettye és az Ágoston tér sorsa izgalmas a püspöki, illetve az ágoston rendi kolostor és templom romok miatt. A Kossuth téren, a Konzum áruház előtt készül a mélygarázs fölötté pedig a város új rendezvénytere épül. A felszint júniusra átadják az építők: ez lesz a város első befejezett térfelújítása. (A jövő év nyarára pedig elkészül a Káptalan utca összes épületének helyreállítása s az utca felújítása is.)

A Nagy Kiállítóter (azaz a Káptalan utcai és Papnövelde utcai múzeum épületek felújítása), illetve a Zsolnay Kulturális Negyed projektek építési engedélyezési eljárása számos szakhatósági egyeztetést, helyszíni bejárást és tervtanácsot követően jelenleg folyamatban van. A tervezők konstruktív együttműködésének köszönhetően a benyújtott tervdokumentációk a tervezésre biztosított rövid idő ellenére műemléki és régészeti szem-

A Pécsi Konferencia és Koncertközpont Tervező: Építés Stúdió Tervező és Szaktanácsadó Kft.

Ruzsa Csaba, Rubovszky Rita, Gonda Tibor, Szűcs Balázs és Vujics Tivrtko

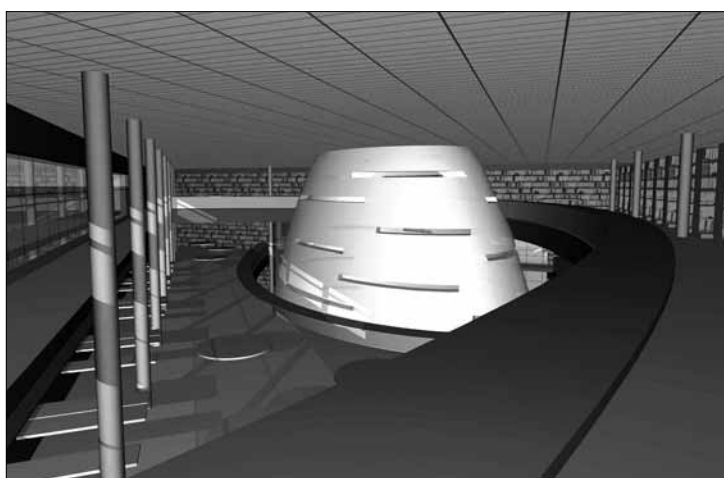
Fotó: Pécs2010 EKF

pontból megfelelő minőségben készültek el. Az engedélyezési eljárás a nemzetgazdasági szempontból kiemelt ügyeknek megfelelően gyorsított eljárásban zajlik. A közbeszerzések kiírása e hónap

*Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont
Tervező: Török és Balázs Építész Műterem*

A Könyvtár belső tere

végére várható, a projektek ütemezése szerint a Nagy Kiállító tér 2010 márciusára, a Zsolnay KN 2010 szeptemberére, míg a Széchenyi tér és környezete 2010 januárjára készül el.

Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy a 33-ból 20 beruházás lesz készen. Ami a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt illeti – mondta *Goldfinger Zita* műemlékfelügyelő és *Hajdú Ádám* régészfelügyelő –, az engedélyezésem nem múlik, hogy a nagy beruházások, a Nagy Kiállító tér, a Széchenyi tér, a Zsolnay KN, a Tette térrendezése, a Szatmáry Püspöki Palota romjainak, az Ágoston téri romoknak bemutatása a tervezett időre várhatóan megvalósuljon.

Az alpolgármester közlése szerint a programok 80-90%-a megvan, a kulturális főváros rangjához méltó igényes programok várják az érdeklődőket, bár az az 1.4 Mrd Ft, amit a programokra költhetnek, kevés, kb. annyi, mint amennyi a Budapesti Tavasz Fesztivál kéthetes programja. „Egyetlen ellenségünk van, ez pedig az idő” – tette hozzá.

Rubovszky Rita, a kulturális programokért felelős Hungarofest nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező igazgatója hangsúlyozta is, hogy az Európai Unió a kulturális fővárosoktól elvárja, hogy európai ismertségű, rangos programokat állítsanak össze. Erre tálcán kínálja a lehetőséget a város a maga kétezres éves múltjával, az ókereszténységgel, a történelembe mélyen beépült török, német és magyar emlékekkel, illetőleg kultúrával. (A Cella Septichorától a dzsámikon át a kitűnően összeválogatott képtár ragyogó alkotóin – Csontváryn, Vasarelyn keresztül Zsolnay-ig.) Mindebből természetesen kínálkozik az Európa s a Balkán felé egyaránt nyitott és vonzó multikulturalitás, s Pécs természetes helyéből következő regionális központ szerep.

De gondot okoz, hogy 2010-re nem készül el minden tervbe vett szálloda felépítése, illetve felújítása. Erre sem a pénz, sem az idő nem lesz elég.

Jól hangzik a Déli Kulturális Övezet szlogenje is, különösen, ha számításba vesszük, hogy Temesvártól Aradon és Szegeden át Zágráb-Szarajevó-Triesztig több város érintett (lehet) ebben az együttműködésben. A regionális együttműködésben több mint harminc település vesz részt – a régió városai mellett – Baja, Dunaújváros, Keszthely, Székesfehérvár és Szombathely is. „Együttműködünk a regionális munkaügyi központtal, közösen találtunk ki és szereztünk hozzá forrást: 150 személyes foglalkoztatási programot indítottunk március 1-jétől Somogy és Tolna megyében olyan civil és kulturális egyesületekben, amelyek valamilyen módon kötődnek az EKF-hez. Ennek az az értelme, hogy hálózatszerűen működhetnek együtt a régióban. Olyan felkészített információs emberek segítik a munkát, akik nemcsak tájékoztatják az érdeklődőket, hanem a programszervezésben is részt vesznek – még 2010 után is” – mondta Gonda Tibor alpolgármester.

Hiller István miniszter lapzárta után jelentette be az EKF művészeti tanácsával, a Hungarofesttel és a várossal egyeztetett végleges 2010-es kulturális programot. ■

A látványterveket a tervezők készítették

GRATULÁLUNK!

Dr. Mezős Tamás és dr. Fejérdy Tamás DLA fokozatot szerzett a közelmúltban a Pécsi Tudományegyetem Pollak Mihály Műszaki Karán. A tudományos címhez ezúton is gratulálunk.

Az ország egyik legnagyobb örökség-turisztikai fejlesztése indulhat Fertődön, az Esterházy-kastélyban

Rajtolhat Eszterháza – Közép-Európai Kulturális Központ 1 milliárd 563 millió forintos I. fejlesztési üteme, amely csaknem 1 milliárd 327 millió forint uniós támogatással valósul meg. A kiemelt projekt támogatási szerződését március 10-én Fertődön, az Esterházy-kastélyban írta alá Horváth Jácint ügyvezető, a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kbt. igazgatója és dr. Varga Kálmán a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatója. Az eseményen köszöntőt mondott Csák Ferenc az OKM kulturális ügyekért felelős államtitkára.

A kastély és környezete fejlesztésének fő célja a kulturális és környezeti értékek fenntartható gazdagítása úgy, hogy a látogatószám jelentősen növekedjék, több bevételt eredményezzen, valamint a szükséges kulturális, logisztikai, szórakoztató és turisztikai infrastruktúra kiépítése megkezdődjön.

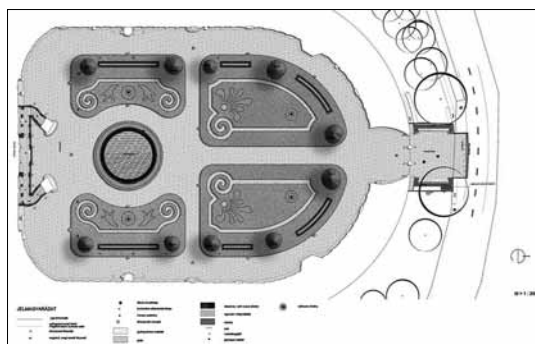
A kastély-együttesen az elmúlt évtizedek során végrehajtott felújítási munkálatok (kisebb restaurálások, homlokzat-felújítás) nem vezettek hosszútávon fenntartható eredményre. Eddigi tapasztalataink is azt bizonyítják, hogy kizárólag a térségfejlesztéssel egybekötött vonzerőfejlesztés, a komplex térségfejlesztés az egyedüli járható út a kastély-együttes fenntartható hasznosításának megvalósítására.

A projekt megvalósítását indokolja, hogy a kastélyegyüttes jelenlegi helyzetében nem nyújt a mai látogatói igényeket kielégítő attrakcióélményt. A látogatószám növeléséhez a kastély turisztikai kínálatának bővítése szükséges, melynek első lépéseit és alapjait a jelenlegi projekt teremti meg.

ÉPÍTÉSI, RESTAURÁLÁSI, TEVÉKENYSÉGEK:

1. Külső, park felőli homlokzatok felújítása
2. Díszudvar felújítása
3. Főépület dísztereinek rekonstrukciója
 - Apolló terem (Dísz terem)
 - Haydn terem (Zene terem)
 - Sala Terrena
 - Nyári ebédlő
 - Főlépcsőház
4. A Bábszínház tetőrekonstrukciója
5. Parkoló kialakítása

A kastélyegyüttes vagyongekezelője, a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága igazgatója dr. Varga Kálmán ismertette, hogy a kastély első fejlesztési ütemének csaknem 1,6 milliárd forintos beruházását a kormány 2007 novemberében kiemelt projektként nevesítette, lehetőséget teremtve arra, hogy hazánk Európa-hírű egyedi műemlékegyüttese uniós forráshoz jusson. A tervek szerint 2009 tavaszán kezdődnek meg a munkálatok a kastélyban, s várha-

tóan 2011-ben zárulnak.

A most induló helyreállítási-fejlesztési projekt első ütemével még korántsem zárulhat le az Eszterháza – Közép-Európai Kulturális Központ létrehozásának munkája. Előkészítés alatt van a fejlesztés második üteme, amely során egyebek mellett tovább bővülne a felújított épületek száma és a kastélypark egy része is megújulna, valamint fogadóközpont épülne, amely egyrészt kiszolgálja a kastélyba és a világörökségi területre érkezőket, másrészt a régió turisztikai központja lenne. A második ütem tervezett költségvetése mintegy 2,5 milliárd forint, megvalósulása után a Fertő-táj világörökségi terület valóban európai színvonalú központjává válik az Esterházy-kastély.

További információ és fotók:
www.nemzetimuemlek.hu

Varga Kálmán és Horváth Jácint aláírják a projekt támogatását

ANDREA PALLADIO: NÉGY KÖNYV AZ ÉPÍTÉSZETRŐL

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal kiadásában, a Reneszánsz Zrt. támogatásával 2008-ban, a világhírű olasz építész születésének (1508) évfordulójára jelent meg a 384 oldalas munka második magyar kiadása. A kötet az Ulrico Hoepli kiadó (Milano) 1968-as faksimiléje alapján készült, fordítója Hajnóczy Gábor. A könyvben megjelent utószót az első magyar kiadáshoz Zádor Anna írta 1982-ben. A Palladio-épületeket Hack Róbert és Galacanu Efstatia fényképezte 2008-ban. A könyv tervezője és tipográfusa: Flohr János.

A mű korlátozott számban, 8000 forintos áron személyesen vásárolható meg, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Társadalmi Kapcsolatok Főosztályán (Budapest I. Szentháromság tér 6. III. emelet 340.), illetve az Ügyfélszolgálaton (ugyanott, II. emelet 212.), munkanapokon 9 és 12, illetve 13 és 16 óra, pénteken 13 és 14 óra között. Előzetes egyeztetés javasolt, a TKF telefonszáma (1) 224-5580, e-mail: elvira.fazekas@koh.hu, az Ügyfélszolgálat telefonszámai: (1) 224-5290, (1) 224-5591, e-mail: erzsebet.levai@koh.hu.

Andrea Palladio (1508-1580)

Születésének félévezredes évfordulójára jelent meg Palladio Négy könyv az építészetéről című munkája. A korszakot meghatározó építész munkáiról készült képekből – Farbaký Péter művészettörténész kísérőszövegeinek felhasználásával – márciusban kiállítás nyílt az Örökség Galériában

FARBAKÝ PÉTER

Andrea di Pietro della Gondola, a padovai molnármester fia 500 éve, 1508-ban született, s a 16. század itáliai reneszánsz építészetének legnagyobb hatású mesterévé nőtte ki magát. Keresztapja, Vincenzo Grandi szobrász és kőfaragómester volt, nyilván szerepet játszott abban, hogy az ifjú szülővárosában a Cavazza-kőfaragóműhelyben tanult, majd Vicenzában Giovanni Porlezzánál épületszobrászattal foglalkozott. Vicenza Palladio életének legfontosabb színtere: itt találkozott Gian Giorgio Trissinóval, a jelen-

Velence, San Giorgio Maggiore „az antik római fürdők térrendszerét alkalmazta...”

tős humanistával, aki felfedezte Palladio tehetségét, s figyelmét az antik építészet, mindenekelőtt Vitruvius tanulmányozására irányította, sőt elvitte Rómába is. Ő adta a Palladio nevet, az általa írt Itália megszabadítása a gótoktól (*Italia liberata dai Goti*) hőskölteményének egyik alakja után. Palladiót kérte fel egy másik neves humanista, Daniele Barbaro Vitruvius-kiadásának illusztrálására, amely 1556-ban jelent meg Velencében. Palladio igazi nagy elméleti műve a Négy könyv a század egyik legnagyobb hatású építészeti traktátusa lett (megjelent 1570, Velence).

A vicenzai humanista arisztokraták támogatásának volt köszönhető, hogy az 1530-as években – Sansovino, Serlio, Sanmicheli, majd Giulio Romano sikertelen szereplése után – 1546-ban született terve alapján 1549-ben Palladiót bízták meg az emblemikus vicenzai városi épület, a Palazzo della Ragione árkádjainak megépítésével.

A venetói nemesség bízta meg Palladiót ezután vicenzai palotáinak és vidéki villáinak megépítésével, aki nemcsak a városi palota műfajában alkotott maradandó remekműveket, de újjáalkotta a vidéki gazdasági központot és arisztokrata otthont sajátosan ötvöző épületípusát, a villát is. A tájba illeszkedő, de arra a klasszikus építészet rendjét és harmóniáját alkalmazó alkotásai sok követőre találtak. A Velencei Köztársaság fővárosába csak Sansovino, a nagy tekintélyű velencei főépítész halála után tudott betörni, s 1571-ben örökölte tisztségét is.

Velencében főleg templomok fűződnek nevéhez: többek közt a San Francesco della Vigna homlokzata, a San Giorgio Maggiore és az il Redentore templom, amelyek ma is fontos szerepet töltenek be a városképben. A vidéki város, Vicenza palotái még nem jelentettek áttörést hírneve formálódásában, de a velencei templomok már igen: ettől kezdve egész Itália tisztelte munkásságát. Vasari Vite-jében Sansovino életrajzában csak mellékesen írt Palladióról, de az utókor másként ítélte: 1613-ban Inigo Jones angol építész az ő épületei kedvéért zarándokolt el Vicenzába, majd a klasszicizmus fedezte fel épületeit: 1780 körül Ottavio Bertotti-Scamozzi kiváló rajzokkal illusztrált kötetet jelentetett meg alkotásairól, 1786-ban pedig Goethe látogatta meg épületeit itáliai utazása során. A nevéből képzett irányzat – a palladianizmus – több évszázadon át hatott Közép- és Nyugat-Európa (kiemelten Anglia), sőt az Amerikai Egyesült Államok építészetére is.

Építészeti hagyatékát a vicenzai Palladio-központ ápolja könyvtárával, s a vele foglalkozó konferenciákkal, folyóirattal és kiállításokkal. Egy 1560-ban írt, (valószínűleg Nádasdy Tamásnak címzett) levele alapján a mesternek Magyarországgal is kapcsolata volt, a hazai késő reneszánsz és klasszicista építészetre gyakorolt hatásával Zádor Anna foglalkozott. Harminc éve jelent meg Hajnóczy Gábor monográfiája a mesterről, s ugyancsak neki köszönhető a *Quattro Libri* magyar fordítása is (1982). A KÖH és a Reneszánusz Rt. támogatásával tavaly megjelent újabb kiadás fényképeit Galacanu Efstatia és Hack Róbert készítette, ezekből nyílt kiállítás a KÖH székházának aulájában, március 12-én, amelyet Csák Ferenc államtitkár (OKM) nyitott meg.

VICENZA,

PALAZZO BARBARAN DA PORTO (1569)

Az irodalom- és zenekedvelő Montano Barbarannak épült az egyetlen, teljes koncepciójában megvalósult vicenzai Palladio-palota, amelynek fejlődését jól nyomon követhetjük. Az utcasarkon álló, korábbi épületeket is felhasználó palotával kapcsolatban többféle Palladio-terv is készült. Londonban, a RIBA gyűjteményében is őriznek terveket, valamint magában a *Quattro Libri*ben is – az alaprajzon kívül – kétféle homlokzati elképzelés szerepel (II. k., III.f.). A korábbi, az építész által elvetett változat még nagyoszloprendes tagolást alkalmaz, a megvalósult palota szintjei határozott vízszintes párkányokkal különülnek el egymástól, de az oszlopokkal való szintenkénti tagolás megmaradt. A tervezés közben történt a szomszédos telek megvásárlása, ez magyarázza az épület megváltozott aszimmetrikus alaprajzát, s azt is, hogy nem a középtengelyben nyílik a kapuzat. Ez utóbbitól *átrium* vezet az udvarba, amelynek csak bal oldalán húzódik a kétszintes oszlopos árkád. Belsejét Battista Zelotti és mások

falképei, valamint stukkók díszítik. Ma ez a palota ad otthont a mester építészeti örökségét ápoló tudományos intézetnek, a *Centro Internazionale di Studi di Architettura „Andrea Palladio“*-nak.

LONEDO DI LUGO VICENTINO, VILLA GODI (1537)

A Vicenzától északra fekvő Lonedo kies dombján tervezte meg Palladio első hiteles munkáját, Girolamo, Pietro és Marcantonio Godi megbízásából, 1537-ban. Mint a homlokzati kő felirata bizonyítja, a villa 1537 és 1542 között épült. Semmiképpen sem nevezhető még a mester kiforrott művének, inkább útkeresés: merít a quattrocento építészeti hagyományból, de megpróbálja megfogalmazni egy vidéki villa új koncepcióját is. Szigorúan szimmetrikus, a főterületbe helyezett lépcső visz fel a hármás árkádvíval a festői kilátásra megnyitott loggiára. Innen nyílik a központi tér, a *salone*, amelyet két, egyenként négy helyiségből álló lakosztály fog közre. A hátsó homlokzaton a Serliótól származó hármás nyílást, a *serliana*-t alkalmazta Palladio. A gazdag, egykorú falképdísz Giambattista Zelotti, Gualtiero Padovano és Battista del Moro műve.

VICENZA, A BASILICA ÁRKÁDJAI (1546-1549)

A város központjában a 13. században épült fel a gótikus épület, amely a *Palatium Vetus*, vagy *Palatium Communis* névre hallgatott, majd az 1460-ban újjáépült építményt ekkor már *Palazzo della Ragione*-nek hívták. Miután a 15. század végén készült kétsoros loggia összeomlott, az 1530-as években a városi tanács Sansovinót, Serliót, Sanmichelit, majd Giulio Romanót is meghívta egy új árkád megalkotására, ám egyikük elképzelése sem nyerte meg a városatyák tetszését. Végül 1546-ban született terve alapján 1549-ben Palladiót bízták meg ennek megépítésével. A *serliana*, a hármás homlokzati nyílások (a Sansovino-féle velencei *Libreria*hoz képest is) új-

Vicenza, Villa Almerico Capra – La Rotonda „Palladio legismertebb... emblemátikus villaépülete...”

szzerű alkalmazásával és az egymás fölötti két szinten való sorolásával a város legfontosabb középületének külső képét monumentális, urbanisztikailag is jelentős formában fogalmazta meg. Az épületet három oldalról körülvevő loggia építése csak 1617-ben, Palladio halála után fejeződött be.

VELENCE, SAN GIORGIO MAGGIORE-TEPLOM (1565)

A velencei bencés monostorral és a Santa Giustina kongregációval Palladio a kolostor refektóriumának építésekor (1560-1563) került először kapcsolatba, majd 1565-ben megtervezte a rendház nagyméretű templomát is. Az építkezés 1576-ig tartott, de a mester eredeti elképzelésétől sok mindenben eltérő főhomlokzatot csak 1607-1611 között emelték. A templom hosszanti alaprajzú, háromhajós, a keresztszárak íves záródásával. A négyzetet kupola koronázza, a szentélynégyszöget lezáró áttört főoltárral a nyújtott szerzetesi kórusban folytatódik. Palladio – Albertit követve – az antik római fürdők térrendszerét alkalmazta művénel, a dongaboltozatos főtérrel és a keresztszárak oldalhajókkal. Palladio fehér, világos színű belső teret alkotott, ami szerinte a legalkalmasabb a templomok számára.

VICENZA, VILLA ALMERICO CAPRA – LA ROTONDA (1566)

Palladio legismertebb, s legnagyobb hatású, emblemátikus villaépülete Vicenzától délre épült, egy kis dombtetőn. A *Négy könyv* tanúsága szerint maga Palladio sem döntötte el, hogy alkotása a palota vagy a *villa suburbana* – azaz a városszéli villa – típusába tartozik. Bár melléképület is tartozik hozzá, a villa legfőbb célja az volt, hogy az építető, Paolo Almerico kanonok, a pápai udvarból visszavonult magas rangú tisztségviselő humanista köre összejöveteleinek helyet adjon. 1569-ben a villa lakhatóvá vált, de a munkák az építető halálakor (†1589) még nem értek véget, s az 1591-ben beiktatott új tulajdonosok, Odorico és Marco Capra fejeztették be az épületet Vincenzo Scamozzival. Falképdíszé 1620 körül készült el. A villa tökéletes formájával inkább a harmónia szentélye. A négyzet alaprajzú, két tengelyre is szimmetrikus háromszintes épületnek mind a négy oldalán egy-egy antik templomhomlokzat készült, a villa belső magját az alacsony kupolával lezárt kör alaprajzú tér képezi, a sarkokban egy-egy lakosztály kapott helyet. Palladiót nemcsak antik épületek, például a Pantheon, de olyan centrális építészeti elképzelések is inspirálták, mint Francesco di Giorgionak a Tivoli melletti Hadrianus-villa hatását mutató rajzai, Mantegna mantovai saját háza, vagy Raffaello római Villa Madamája. Az épületnek óriási hatása volt, nemcsak Itáliában, de a 18. századi angol és amerikai építészetre is. ■

A *serliana*, a hármás bomlokzati nyílások újszerű alkalmazásával a város legfontosabb középületének külső képét...urbanisztikailag is jelentős formában fogalmazta meg.

Vicenza, Basilica Palladiana

Alsónyék – Kanizsa dűlő

Már a harmadik ásatási szezonban folyik megelőző régészeti feltárás, amelyet a KÖSZ megbízásából az MTA Régészeti Intézete vezet.

A TO 010/a-B lelőhely a tolnai Sárköz délnyugati részén helyezkedik el, nyugatról a szekszárdi domb-ság, délről a Lajvér patak szabályozott medre, keletről a Duna egykori széles ártéri síksága határolja. A terepbejárás során tapasztalt leletsűrűség és lelőhely nagyméretű kiterjedése intenzív őskori megtelepedés nyomaira enged következtetni. A lengyeli kultúra magyarországi lelőhelyeinek száma több mint 300, eddig azonban sem Magyarországról, de még a lengyeli kultúra egész európai elterjedési területéről sincs tudomásunk ilyen mértékben megkutatott lelőhelyről.

A mintegy 125 000 m²-en a feltárt és dokumentált objektumok több mint 90%-a a késő újkőkori lengyeli kultúra emlékműanyagát tartalmazta. Nem egészen 10%-ot tesznek ki az ettől eltérő időszakok települési objektumai (korai neolitikum, középső bronzkor, késő bronzkor, vaskor).

A lengyeli kultúra temetőjéből feltárt, közel 2000 temetkezése 25-30 temetkezést rejtő sírcsoportokban jelentkezett, nagyjából egyenletes sűrűségben, az ártéri területen. Egy-egy sírcsoporton belül a halottak fektetésének és irányának nagyon határozott és kötött rendje mutatkozott. A zsugorítva eltemetett halottak arca délnek néz. A sírokba helyezett edény- (csótalpas tálak, vékonyfalú edények, korsók, bögrék, Butmir-típusú edények stb.)

és kőeszköz mellékleteken kívül nagy számban fordulnak elő spondylus- és rézészerek.

Tudományos felfedezésként értékelhetők azok a négyszögletes, közel 2x2 méteres mély sírgödrök, amelyek négy sarkában megfigyelt oszlophelyei sírépítményekre utalnak, eddig ugyanis ilyenekkel nem találkoztunk a lengyeli kultúra kutatásának történetében.

A sírcsoportok elhelyezése és a feltárt 40 oszlopszerkezetes épület/épületrészlet elhelyezkedése is valamilyen tervezettségre utal. A házak sűrűn és egyenletesen jelentek meg, bizonyos pontokon utcaszerűen. Egymáshoz viszonyított építési idejüket sem ismerjük. A házalapok igen változatosak, de hasonló típusú képviselnek. Rendszerint két helyiségből állanak, de előfordul köztük háromhelyiséges is; több esetben előtérrel. Átlagosan 20 méter hosszú és 7-8 méter szélesek, hossz tengelyvel észak-északnyugat – dél-délkeleti irányúak. Az agyaggyerő-hulladék gödrök tartalmazták a leletanyag legnagyobb hányadát. A tetemes mennyiségű és reprezentatív leletanyagról egyselőre keveset tudunk. A kerámiaanyag jelentős része igen rossz állapotban van, az állandó talajvíz-mozgás miatt rendkívül mállelony. Az edénydíszítésben egyértelműen a vörös festék dominál, változatosnak mondható a különféle bütykök és fülek formai gazdagsága.

Az újkőkör végén a Délkelet-Dunántúl legnagyobb települési központja virágzott itt, amely a terület fővárosa lehetett, s amelyet több kisebb kiszolgáló falú vehetett körbe. ■

Csaknem egymilliárd Kőszegre

IVICSICS PÉTER

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Nyugad-dunántúli Operatív Programjában két kőszegi pályázat is nyert.

Elsőként a *Kőszegi Jurisics vár turisztikai fejlesztése I. ütem pályázat* – amelynek előkészítéséről lapunk 2007. év áprilisában már beszámolt – kapott 800 millió Ft támogatást a 951 millió Ft összköltségű helyreállításhoz „A régió történelmi és kulturális örökségének fenntartható hasznosítása és természeti értékeken alapuló aktív turisztikai programok fejlesztése” című pályázati kiírás alapján. A pályázat a közművelődési célok mellett a turisztikai szolgáltatások magasabb minőségű biztosítását tűzte ki célul önfenntartó módon.

A történész, régész, művészettörténész, építész és idegenforgalmi szakemberek aktív részvételével megfogalmazott, a kőszegi vár egyediségét, sajátosságait és történetéből fakadó programelemeket összegyűjtő múzeumi koncepció részletes kidolgozását pesti szakemberek közreműködésével *Révész József* igazgató végzi.

Az 1963-ban helyreállított vár építész *Sedlmayr János*, művészettörténész: *Gergelyffy András*, kivitelezője az Országos Műemléki Felügyelőség kivitelezői részlege volt. A mostani kisebb átalakítási-felújítási és a múzeumi mellett jelentős közművelődési funkciót is magába foglaló építkezés tervezője *Ferdinánd Árpád* építésmérnök és csapata (Ferdinánd és Ferdinánd Építész Iroda Kft.). A kutatásokat a KÖH és a K.Ö.SZ. szakemberei végzik majd.

Másodjára a *kőszegi történelmi belváros rehabilitációja és funkcióbővítő megújítása pályázat* kapott 534 millió

Fotó:
Nagy Zoltán

forintot a mintegy 675 milliós összköltségű tervhez a „Városközpontok funkcióbővítő megújítása a nem megyei jogú városokban” című pályázati kiírás alapján.

A terv célul tűzi ki a belváros „élő” rendezvényterré alakítását mind a helyi lakosok, mind pedig a nagyszámú turisták számára. A Jurisics tér részleges térszint süllyesztése mellett a környező épületekben és utcákban új funkciókat alakítanak ki. (Bemutató kézműves műhelyek, virágudvar, fogatékkal élők művészeti galériája, középkori kőtár, kispánzió, ajándékbolt, polgármesteri hivatal épületének korszerűsítése, étterem bővítése stb.)

A közterületekre vonatkozó terveket *Mangliár László* építésmérnök (Mangliár Építész Kft.), az egyes épületekét más építésszek készítik.

A kivitelezés előtti régészeti feltárásokat a KÖH és a K.Ö.SZ. munkatársai végzik. ■

Fotó:
Ivicsics Péter

Hogyan bővül a Szépművészeti?

ÁGOSTHÁZI LÁSZLÓ

Az ÖRÖKSÉG januári számában fontos cikk jelent meg „Tovább bővül a Szépművészeti” címmel. Megtudható ebből, hogy a tervezett bővítés nem csak az épület korszerűbb használatát van hivatva biztosítani, hanem megoldást kínál a tér rendkívül nagy idegenforgalmának kiszolgálására is a létesítendő – jelenleg égetően megoldatlan – egészségügyi helyiségek megépítésével.

Terveznek éttermet, kávézót is, amelyek természetesen nemcsak a múzeum látogatóit, hanem a tér idegenforgalmának minőségét is javítanák. Példás tehát a bővítéssel kapcsolatos törekvés, hiszen az tükröződik benne, hogy maga a patinás, méltóságteljes épület jelenkori és jövőbeni zavartalan működése igényli a hajdani keretek kitágítását, kiegészítését, de az is vitathatatlan, hogy az épülettel kapcsolatos bármiféle beavatkozás csakis a tér egésze karakterének tiszteletben tartásával valósítható meg.

A kiegészítéssel, funkció-gazdagítással összefüggő kérdéseket a Központ Tervtanács is sokoldalúan körüljárta, megtárgyalta. Szerencsésnek tekinthető, hogy az építésztervezők – Szécsi Zsolt, Mányi István, Karácsony Tamás DLA – érzékenyen, értően közelítenek a tervezéssel kapcsolatos kérdésekhez, s jó következtetésekkel keresik a legjobb megoldásokat. Talán a tervezett új bejárat kérdése igényel még további körültekintő megfontolást. A tervtanácson is bemutatott elképzelés szerint változatlanul használatban marad az épület eredeti, az impozáns lépcsőzetten keresztül megközelíthető bejárata, ám a tér szintje alatt létesítendő, az idegenforgalmat is szolgáló terek megközelítésére új, felvonót is magába foglaló lépcsőrendszert telepítenének, még pedig az épületnek a Dózsa György út felőli

előterébe, ahol ma zöld terület található. Ez az új bejárat és lépcsőrendszer filigrán megfogalmazású „üvegdobozban” kapna helyet. Ez a gondolat összhangban van a térszint alatt kialakítandó terek járható üvegfelületekkel történő megnyitásával. Megítélésem szerint a tervezők gondolatai, javaslati értékesek, fontosak s főleg: jól kezelik a bővítés kapcsán jelentkező formai, megjelenésbeli, építészeti gondokat. Egyetlen ponton érzékelek még további elmélyült megfontolást igénylő problémát: az új bejárat „üvegdoboz” elhelyezését illetően. A tervtanácson is bemutatott megoldás szerinti helyen ez az új építészeti elem a legfrekvenciáltabb nézőpontok felől kedvezőtlenül vág bele az épület főhomlokzatának látványába. Az Andrássy út torkolatában mind a jobbra, mind a balra kanyarodó autóknak hosszabb-rövidebb ideig várakozni kell. Nekik is, meg a gyalogosan a tér felé igyekvőknek is ez a nézőpont adja a TÉR feltárlkozásának mintegy kritikus pontját: innen érvényesül először teljes nagyszerűségében ez a csodálatosan komponált együttes. Hasonló, bár bizonyos tekintetben korlátozottabb a látvány azok számára, akik akár gépkocsival, akár gyalogosan közelítenek a Dózsa György úton a tér felé. Többször körüljártam e két pont felől a térré érkezés élményét, s ez után is meggyőződéssel állítom: a tervezett helyen az új közönségforgalmi bejárat nem kívánt, méltatlan módon zavarja az épület homlokzatának látványát, megbontva a tér mai, egységes összképét is.

Azt hiszem, hogy a tervezők gondos munkáját méltán szolgálná, ha annyit átgondolnának, hogy a szint alatti területek tükrözésével a bejárat „dobozt” a főhomlokzat jobb oldalára helyezzék át, oda, ahol az a platánfák mellett kicsit visszafogottabban jelentkezne. Ez az elhelyezés talán a tér egységének sem lenne kárára. ■

Tanácskozás a Királyi Kastélyban

„Épített örökség – örök építészet” címmel rendezett konferenciát március 26-án a Gödöllői Királyi Kastély. A tanácskozást – dr. Szili Katalin fővédnöksége és Gyenesi István védnöksége mellett – dr. Révész T. Mibály köszöntötte. A magyar kulturális örökség védelme, s annak sikeres teljesítéséből fakadóan a kulturális turizmus fejlesztése társadalmi ügy. E körbe tartozik az a szinten egyeduralkodóan mondható, hazánk történelmét,

kulturális gazdagságát felmutató honi épített örökség is. Az e témakörében szervezett konferencia jó alkalmat teremt az eredmények összegzésére, a mutató nehézségek számbavételére, valamint a jövőbeli tervek, elképzelések felvázolására.

A konferencia ismertetésére következő számunkban visszatérünk.

A konferencia megrendezését a Miniszterelnöki Hivatal támogatta.

Legyen turista-központ a Dísz téri romházból!

Dr. Budai Aurél építész és helytörténész már korábban is több, különböző lapokban megjelent írásában foglalkozott a budai királyi vár legtöbb vitát kiváltó épületének, a Honvéd Főparancsnokságnak sorsával. Az épület jövőbeli hasznosítására vonatkozó javaslatát az ÖRÖKSÉG számára is összefoglalta.

BUDAI AURÉL

„Évek óta folyik a vita a szakemberek, és most már a politikusok között is, hogy mi épüljön a budai Várban a Dísz-tér és Szent György tér közötti területre, ahol a volt Hadügyminisztérium 1944-45-ben szétlőtt romépülete éktelenkedik. Számos ötlet szerepelt... volt már szó Nemzeti Színházról, Miniszterelnökségről és államfői rezidenciáról, Néprajzi Múzeumról... Az új kondíciók és a meglévő adottságok összevetése mindenképpen a problémakör ismételt és teljes körű átgondolását teszi szükségessé.“

„Magyarország történeti városközpontjai között – minden kétséget kizáróan – a budai Várnegyed a legnagyobb jelentőségű. A főszerepet az a régies hangulat játssza, amit a történelmi múlt kisugárzását adó látvány áraszt.“ „Itt a régi városrész hangulata és városképi karakterisztikuma jelenti azt az értéket, amelynek az építést mindenképpen alá kell rendelni.“ A stílusbeli hangulati egység megőrzése azt kívánja, hogy minél kevesebb új elem kerüljön be a hagyományos városképbe. Beilleszkedésre kell törekedni... Az tömegével és párkánymagasságával, továbbá a tetőidom, tetőhajlásszög és tetőfedő anyag környezetnek megfelelő használatával kell alkalmazkodni... Ugyancsak fontos a homlokzat anyagának és színezésének... a nyílások és tagozottság falfelülethez viszonyított aránya, meglévőkhöz hasonlított mértéke is. Korunk építészeti formanyelve bőségesen biztosítja a megoldásokat és kompozíciós elemeket, amelyekkel a beilleszkedésnek a történelmi időkből a mába torkolló kontinuitása valósul meg.“

„A budai Vár a Világörökség része és óriási idegenforgalmi vonzerővel bír. Ezért a régi értékek megvédelme mellett azok kulturált keretek közötti megtekintését, a bennük való gyönyörködést kell szolgálnia.“ A régiségeknek az ünnepnapi hangulatosságra irányuló speciális esztétikai funkciója nyilvánvalóan a legszorosabb kapcsolatban van azok megtekintésére, meglátogatására szóló igénnyel, az idegenforgalom funkciójával. Korunkra az idegenforgalom lett a budai Vár legfontosabb funkciója. A turizmus kulturált világszínvonalú kielégítéséhez azonban nem lehet csak „néznivalókkal“ szolgálni. A turista – főleg ha külföldi – azt is igényli, hogy egyéb vonatkozásban is nívós szolgáltatások álljanak rendelkezésére.“... Ehhez pedig „olyan létesítmények is tartoznak, amelyek hiánya, vagy meg nem felelő színvonala rendkívül rossz fényt vet az egész országra. Elsősorban nyilvános WC, mosdó, gyorsbüfé, információs központ és pénzváltó, találkozó- és pihenőhely, posta, telefon, orvosi ügyelet és rendőrség kell, hogy legyen olyan fogadóépületben, „várkapuban“, ahol ezeket az ideérkező tu-

rista minden keresgélés nélkül megtalálhatja.“ „A volt Hadügyminisztérium romos épületét a jelenlegi visszabontott magasságával helyre lehetne állítani. Ide az idegenforgalom már említett hiányzó létesítményeit volna kívánatos elhelyezni valamilyen „turist-center“ formájában... Ez megoldaná a Várba érkezők megfelelő színvonalú fogadását.“ „Az országról alkotott képet nemcsak a Mátyás templom orgonakoncertjei adják meg, hanem az is, hogy szükség esetén hol találnak gyorsan rendőrt vagy orvost, és a nyilvános WC-k egyáltalán elviselhető fokon használhatók-e?... Ezért javasoltam korábbi cikkeimben, s javaslom ezúttal is, hogy a volt Honvédelmi Minisztérium romos épületét kellene vállalkozói alapon idegenforgalmi centrumként helyreállítani...“

Vajon mikor „begebben be“ a világháború okozta sebek?

Az idézetek az Élet és Irodalom 1993. szept. 3-i, 1994. szept. 9-i, a Magyar Nemzet 1994. nov. 9-i és dec.29-i számaiból, továbbá A műemlék és környezete esztétikai kérdései – (Tankönyvkiadó Bp. 1981. 87. oldal) c. könyvből valók.

A javaslatok aktualitásukat ma sem veszítették el, még akkor sem, ha a vár – ezen belül az egykori HM-Honvéd Főparancsnokság épülettömbjének – helyreállítását a kormány a közelmúltban leállította.

Északi várak útján

Cikkünk megjelenése idején tartották az évente menetrendszerűen megrendezett UTAZÁS kiállítást, az idegenforgalom, a turizmus nagy seregszemléjét. Nem mindegy, hogy „mit kínálunk? hova csábítsuk?” a hazai és külföldi turistákat, akik ebben a meglehetősen súlyos gazdasági helyzetben vélhetően kétszer is meggondolják, hogy mire fordítsák a (magyar)országjárásra szánt eurójukat vagy forintjukat. Lapunk ehhez a dilemmához is segítséget kíván nyújtani a mostani, s az ezt követő három számában a várak s kastélyok túraútjainak ismertetésével. Elsőként a Felső-magyarországi Várak Egyesülete hívja fel figyelmünket Füzérre és a környék váraira.

VASZLAVIK MÁRIA

Hat évvel ezelőtt, 2003. július 21-én alakult a Felső-magyarországi Várak Egyesülete, a várakat üzemeltető és tulajdonosi jogokat gyakorló, kezelő önkormányzatok és szakmai társulások, valamint magánszemélyek közreműködésével. Megalakulásakor megfogalmazott célja a várak megőrzésének, szakszerű helyreállításának, működtetésének, fenntartásának, fejlesztésének elősegítése, közös turisztikai és marketingtevékenység, a hasznosítás (kiállítások, programszervezések stb.) szakmai támogatása, valamint részvétel a várakkal kapcsolatos tudományos kutatásokban. Ezekon túlmenően az észak-magyarországi várak jellemzőit tartalmazó adatbázis létrehozása és rendszeres karbantartása, a várak létezésével és tevékenységével kapcsolatos információk folyamatos publikálása. Az egyesületet Boldogkőváralja, Hollókő, Kislána, Ónod, Regéc, Cserépváralja,

Sárospatak, Sirok, Szerencs, Tokaj, Diósgyőr, Eger, Füzér várainak képviselői alapították. Az alapítás óta újabb várakkal, vagy korábban várral rendelkező tagokkal bővült: Edelény, Szendrő, Monok, Komlóska Szádvár, Pácin, Abaújvár, Nógrád.

Az egyesület 2004-ben sikeres pályázatot nyújtott be a NKÖM-hez, ennek eredményként az egyesület tagváraikat ma „Északi várak útján” néven kulturális útvonal köti össze. A pályázati támogatásnak köszönhetően elkészült az egyesület marketingterve, mely irányvonalat ad a szervezet további működéséhez, színvonalas kiadványt nyújthattunk át az érdeklődőknek, és elkészült egy honlap is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy szükséges az egységes megjelenés, a közös kiadvány: a tagvarak látogatói létszáma jelentősen növekedett, a kiadványban található információs telefonszámok valódi információforrások, a meghirdetett rendezvények garantáltak. A kulturális útvonal kialakítása jó alapot szolgáltat a kutatás, az örökségvédelem, a kultúra és művé-

„Szabálytalan alaprajzú, belsőtornyos vár tekintélyes romjai egy hegy tetején állanak. A vár kapujától többször tört vonalú folyosó vezet a várba. A vár külön érdekessége kápolnájának messze látszó falai. A kápolna, amely bossz-négyszög alaprajzon emelkedik a királyi palota kápolnához (Buda stb.) hasonlóan két emeletre oszlik. Alsó emelete dongaboltozatos, és csak keskeny, lőrészerű ablakok világítják. Ezen nyugodott a várkápolna felső emelete, bordás hálóboltozattal, amely azonban már beomlott. Csak a tagozott bordáivek és indításai láthatók a kápolnatér sarkaiban... A falpillérek törzsét finom faragású gótikus szoborfülke-gyámok és bal-dachinok szakítják meg...” (Részlet Gerő László: Magyar várak c. könyvéből.)

Fotó:
Civertan Bt.

szetek, a kulturális és oktatási, ifjúsági csereprogramoknak. Az egyesület többek között ezért is készítette el az Európai Kulturális Útvonalhoz történő csatlakozás tanulmányát, támaszkodva a korábban elkészített tanulmányterv útmutatásaira.

A 2006-2007 évben elindult az „Északi várak útján“ kulturális útvonal nemzetközi fejlesztése mellett sor került szakmai konferenciákra is. A szervezetnek több külföldi partnere van, elsősorban Szlovákiában és Ukrajnában. A nemzetközi kapcsolatok elmélyítése és a tevékenységek közös alapa történő integrálása, egymás segítése, valamint az „Északi várak útján“ kulturális útvonal európai szintű kiterjesztése érdekében kíván az egyesület tovább tevékenykedni.

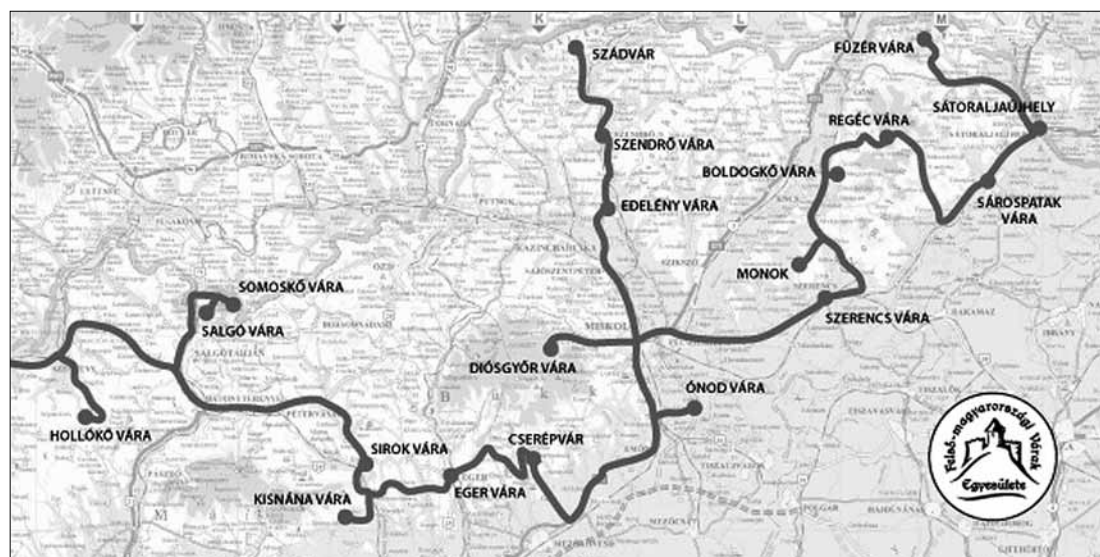
2008-ban két pályázatot adtunk be, az „Északi Várak Útján Idegenforgalmi Klaszter“ az Új Magyarország Fejlesztési Terv Észak Magyarországi Operatív Programján belül, s az „Északi Várak Útján Kulturális Útvonal nemzetközi fejlesztése“

a Magyarország – Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében.

A pályázat keretében az egyesületünk fő partnere Fülek vára lett, s ha megvalósításra érdemesnek találják, akkor Fülek vezető partnersége alatt további tagok csatlakozása várható. (Ezt a fülekiek szándéknyilatkozatukban már jelezték.) Többek között várható Krasznahorka, Nagykövesd, Rozsnyó, Kassa, Szalánc, Nagykapos, Borsi várral rendelkező települések csatlakozása.

A kulturális útvonalban megtestesülő közös megjelenés ösztönzi és segíti a kapcsolódó szolgáltatások színvonalának növelését, a turisztikai attrakciók nemcsak számbeli, de színvonalbeli növekedését is.

A programok elsősorban az adott vár fénykorát, a történelmi személyeket idézik, a kapcsolódó szolgáltatások (pl. középkori játszóház, gasztronómia, hagyományőrzés) mindig az adott kornak megfelelően jelennek meg. ■

Füzér építésének pontos ideje ismeretlen, de valószínűleg az itt birtokos Aba nemzetség egyik tagja építette. 1264-ben említik először oklevélben. Egy 1270. évi oklevél egyik utalása alapján bizonyos, hogy a vár II. András halálakor (1235) már állt. A vár 1235 előtt a király, II. András birtokába került. IV. Béla 1262-1263 körül lányának, Anna hercegnőnek adta Füzért és uradalmát. Az 1270-ben V. Istvánként trónra lépő herceg a várat Mihálynak és testvérének adományozta. 1285 után a vár Aba Amadé birtokába került. A rozgonyi csata (1312) után Károly Róbert elkobozta a várat és Drugeth Fülöpöt nevezte ki várnaggyá. Luxemburgi Zsigmond király előbb elzalogosította, majd 1389-ben Perényi Péter fiainak adományozta a várat. A Perényiek a 15. és a 16. században jelentős építkezéseket folytattak Füzéren. Az 1480-as években Mátyás király összetűzésbe került a Perényi családdal és kiűzte Perényi Istvánt a füzéri várból, de később visszaadta a várat Perényi Imre nádornak. 1526-ban Perényi Péter koronaőr Szapolyai János koronázása után, ahelyett, hogy szokott helyére, a visegrádi várba vitte volna a Szent Koronát, Füzérré szállította és legalább egy évig ott rejtgette. Perényi Péter erődítési munkálatokat végeztetett Füzéren, fia, Perényi Gábor az 1560-as években a palotaszárnyakat építtette át reneszánsz stílusban. 1567-ben, Perényi Gábor halála után a Báthoryak szerezték meg a birtokot. 1603-ban a Nádasdy család kezére jutott, végül a királyi kincstár kezelésébe került. A Kamara német őrséget rakott a várba, de kevésbé törődött az erődítmény állapotával. Mivel a vár hadászati jelentőségét elvesztette, 1676-ban a császári katonaság lakhatatlanná tette és elhagyta. Az 1686 óta birtokos Károlyi család 1934-1936 között állagvédelmi munkákat végeztetett a váron. 1977-től kezdődően *Feld István* és *Juan Cabello*, majd 1992-től *Simon Zoltán* vezetésével feltárási és helyreállítási munkákat végeznek Füzéren. folyamatosan dolgoznak a helyreállításon, bizonyos részei már látogathatóak. A feltárások során derült ki, hogy a 13. században már meglévő vár későbbi kváderekből falazott bástyatornyában csillagboltozat fedte a kápolna terét, amit a sarokban baldachinos falpillérek tagoltak, ablakai alatt pálcaműves ülésfülkék finom faragása figyelmeztet a romok eredeti szépségére.

„Egy lángot adok ápolod, add tovább;“ avagy számvetés öt év építettörökség-védelmi tevékenységről

MAKAY DOROTTYA

Az ÖRÖKSÉG hasábjain lassan hat éve tartó hallgatásomat igyekszem jelen cikkkel megtörni, remélhetőleg, nem csupán egy egyszeri próbálkozást eredményezve, hanem inkább újra indítandó erdélyi beszámolóim hagyományát.

Az elmúlt év őszén ötévéssé vált az IROD M Kft, amely a történeti épületek helyreállítása terén tervezéssel, szaktanácsadással és kutatással foglalkozik, és vállalja új épületek általános és tartószerkezeti szaktervezését is.

A kerek évfordulók mindig összegzésre készítetik az embert, a konferenciák pedig azon ritka alkalmak, amikor a különböző régiókban és szakterületen dolgozók bepillantást nyerhetnek egymás tevékenységébe, gondolataiba, sikereibe vagy akár kudarcaiba. Ezért e cikk címével először tavaly november végén előadás hangzott el a *Műemlékvédelem Erdélyben III.* szavatai tanácskozásán, s az előszóiban elhangzó gondolatok a konferenciától időben távolodva – és szelídülve – nyomdafestéket tűrőkké alakultak.

Mára már a műemlék- és építettörökség-védelem teljes szakmai-emléki diverzitása létezik Erdélyben. Nemcsak az 1977-1989-es, műemlékvédelmi rendszer nélküli, rossz-emlékű és hagyatékával ma is terhes időszak, de még a rendszerépítő 20. század-vég is történelemmé alakult mára. (Ma már szakmai gyakorlatukat végzik azok az egyetemisták, akik a rendszerváltás után születtek.)

Az 1990-es évek elején mint ismeretes, Romániában nem létezett építettörökség-védelmi rendszer. Nem volt szakmai oktatás, semmilyen szinten. A törvénykezés több mint egy évtizeden át vajúdott. A műemlékekkel foglalkozók mind ismerték egymást, és – tisztelet a néhány kivételnek – mindenki kezdő volt. Az állami kincstár kongott az ürességtől, az értékhasznosítás nemhogy nem volt prioritás, de alig voltak, akik tudták, mit kellene jelentsen. A visszafogalmazásokért éppen csak elkezdődött a harc, nem

voltak befektetői körök, sem piac.

Két meghatározó egyénisége, katalizátora, volt a semmiből világot teremtő kora 90-es éveknél: dr. Szabó Bálint (Utilitas, Kolozsvár) és Benczédi Sándor (M Műhely, Sepsiszentgyörgy).

A század utolsó évtizedében, és az új évezred hajnalán lelkes, elkötelezett, hangyszorgalmú fiatal csapattal épült a Transylvania Trust, megkezdődött a szakmai oktatás (minden szinten), átfogó erdélyi műemlékvédelmi stratégia kialakítását előkészítő felmérő programok készültek és nemzetközi rangú szakmai konferencia-sorozatokat tartottak.

A feladatok összetettsége, az örökségvédelmi igény és ezzel együtt a piac kialakulása, új generációk (folyamatos képzése), a szakmai éretté-válás 2002-2005-re, az épített örökség helyreállításának kutatása, tervezése és kivitelezése terén új szereplők megjelenését (és a régi szereplők átcsoportosulását) eredményezték.

Kialakulóban van a különböző szakmák, szintek, cégpolitikák (remélhetőleg hosszútávon) együttműködő rendszere, melynek keretében a Transylvania Trust / Utilitas által meghatározott szakmai követelmény-rendszert, a felelősség tudatos vállalását, mint lángot kaptam (kaptuk), ápolom (ápoljuk), és igyekszem (igyekszünk) továbbadni. Ugyanakkor fel kell ébreszteni az egyetem padjaiból kikerülő friss generációk érdeklődését az épített örökség helyreállítására – a szakma alapjainak átadása mellett – figyelembe véve azon igényüket, hogy a mai építészterén is alkothassanak. Cégfilozófiánk, hogy frappáns beavatkozási megoldásokat – és itt elsősorban a bővítésekre, vagy új funkciók biztosításának műszaki követelményeire gondolok – csak akkor tervezhet egy mérnök, ha a modern anyagok, technológiák, vadonatúj szabványok a kisujjában vannak, ehhez sajátítja el a régi anyagok, technológiák kompatibilitásának ismereteit, és alkalmazza azokat, felismerve és messzemenőig tisztelve az adott történeti épület jellegét, egyediségét, értékeit.

Ezért az irodánk hangsúlyt fektet arra, hogy

A "Majláth Gusztáv" Teológiai Líceum épülete helyreállítás előtt (2005) és után (2008)

A fotókat a szerző készítette

tevékenységének legkevesebb 20%, de legfeljebb 40%-át tegye ki az új épületek tervezése. Az elengedhetetlenül szükséges kivitelezési tapasztalatot pedig jó hatásfokkal kompenzálható, minőségi és következetes művezetéssel igyekszünk folyamatosan biztosítani.

Mindehhez néhány statisztikai adat:

A kolozsvári székhelyű irodában (2005-től) 2-3 állandó – tartószervezet-tervező mérnök-alkalmazott dolgozik, általában 2-3 külsős mérnökkel, 4-6 építész- és mérnök-hallgatóval – szerződéses kapcsolatban építész és épületgépész szakosodott cégekkel, esetenként főtervezői, de leginkább tartószervezet-szaktervezői minőségben.

Fontos, hogy a leghosszabb ideig megmaradó állandó munkatárs szerződési ideje sem érte el (még) a három évet, de volt három hónapig tartó szerződéses viszony is, azaz hatalmas a fluktuáció.

Öt év 68 szerződése 84 tervet (épületet) foglal magába, amelynek 25%-a új és 75%-a régi épület, nem feltétlenül A (országos – 7%) vagy B (helyi – 30%) fontosságú műemlék, esetenként még csak védett zónában sem található, de örökségi értékekkel rendelkező történeti (29%) vagy egyszerűen régi (8% különösebb értékkel nem bíró) épület. Listázott emlék 38 darab, azaz 45%-a az összes tervnek, illetve, 60%-a a tervezett / kutatótt régi épületeknek.

Ha földrajzi elosztásban nézzük: a kiemelt értékű épületek (a mai értelemben vett) Erdély 28 települését képviselik, nyugat-kelet irányban: Nagyvárad és Csíkszentgyörgy, észak-dél irányban: Nagybánya

és Algyógy határolják a tevékenységi területet, mely megyei elosztásban: Kolozs megye mellett Szatmár, Bihar, Szilágy, Máramaros, Maros, Hargita, Fehér és Hunyad – azaz kilenc megyét fed le.

A tervezett épületek száma évenkénti eloszlásban (az első szám az összes tervet, a második a történeti épületet jelenti): 2003 (2/2), 2004 (16/11), 2005 (13/9), 2006 (19/15), 2007 (15/12), 2008 (17/11). Megjegyzendő, hogy 2007 a New York Galériák – (az egykori kolozsvári New York szálló helyreállítása és hasznosítása) – tervezésének az éve, úgy érthető az állandó (vagy éppen növekvő kapacitás ellenére) az épületszám visszaesés.

Funkcionális szempontból az eloszlás a következő: alapítványi-kulturális funkció (múzeumok, multifunkcionális termek), 5/5 (6%/8%), ipari-mezőgazdasági létesítmény (nyomda, gyár adminisztratív épülete) 5/2 (6%/3%), kereskedelem (ami lehet öszszetett funkció: New York Galériák), 3/2 (4%/3%), magánházak 14/6 (17%/10%), oktatási intézmények (kollégiumok, iskolák, internátusok) 37/29 (44%/47%), templomok 15/15 (18%/24%), turisztikai objektumok (éttermek, panziók) 5/4 (6%/6%).

A közölt számsorból sokféle adat vezethető le, amiből csak néhányat emelnék ki: a nagyarányú oktatási intézmény-helyreállítás háttérében három tényező áll: az állam az elmúlt években több program keretében is állított helyre iskolaépületeket, illetve finanszírozta új intézmények létesítését, ugyanakkor ilyen irányú befektetéseket az ingatlanait visszakapó egyházak is indítottak, és mind-

A szilágyközleplaki református templom repedése – helyreállítás előtt (2004)

ezek szükségességét az épületek általánosan rossz műszaki állapota határozta meg. Bár a magánházak túlnyomó része új épület, biztató az a tendencia, hogy régi lakóépületek is reflektorfénybe kerülnek. A megrendelői kör összetétele szintén érdekes adalékokkal szolgálhat: magánszemély 11/3 (13%/5%), cég 15/11 (18%/18%), alapítvány/iskola 13/9 (15%/15%), helyhatóság 5/4 (6%/7%), minisztériumok 22/16 (26%/27%), egyházak: 17/17 (21%/28%), ebből: református 10/10 (12%/17%), unitárius 4/4 (5%/7%), római katolikus 3/3 (4%/5%).

A száraz adatok értelmezéséből két információt emelnék ki, az egyik, hogy a helyreállítási piacon megrendelőként a magánszemélyek jelenléte a legkevésbé jellemző, és – a visszaszolgáltatások tükrében, természetesen – az egyházak beruházói tevékenysége célozza hangsúlyosan a helyreállítást.

Kezdetben, sokszor el-elmaradtak a beruházások, amikor a már elkészült tanulmányok, tervek „méterei” a polcokon porosodtak, és teljes vagy legalább részleges kivitelezés nem követte a tervezési lépéseket.

Érdeemes a kivitelezés szempontjából is áttekinteni az adatokat.

Nem kivitelezett (csak kutatási fázisú dokumentációk, vagy elmaradt beruházások): 37 (44%), ezekből történeti épület 29 (47%), az arány magasabb, hiszen ezen épületekre jellemzőbb a kutatási fázis. Ha csak a 2003-2006-os terveket vesszük figyelembe az arányok sokkal jobbak. Természetes, hogy a 2008-as terveket – teljesen vagy részlegesen – még csak kis százalékban kivitelezték. A 2003-2006-os 50 objektumból csak 17, azaz 34%-a nem került részleges vagy teljes kivitelezésre, és történeti épületekre ez az arány még jobb, 12 a 39-ből, azaz nem egészen 31%.

Ugyanakkor 29 (35%) teljesen elkészült, míg ez az arány is jobb a történeti épületek esetében, 23, azaz 37%, és, ha ugyanúgy a 2003-2006-os terveket vizsgáljuk, 22 a 39-ből, azaz 56%, míg átlagosan 27, azaz 52%.

Az elhangzó előadás tartalmazott becsléseket a kivitelezés minőségéről, de egy koherens kritériumrendszer kialakítása híján az eredmények túlzottan szubjektívek volnának, így elégséges megjegyezni,

hogy sajnos a kivitelezések mintegy egyötöde-egynegyede igen gyenge, gyakorlatilag minősíthetetlen kategóriába tartozik (olyan esetek, amikor a tervező vagy leállíttatja az építkezést, vagy a felelősséget kénytelen megvonni a beruházástól). Ugyanakkor a munkálatok egyharmadáról elmondható, hogy jó minőségűek.

Bár egy kis tervezőiroda statisztikai adataiból nem lehet általánosítani, de a vázolt adatok eléggé hűen képezik le az erdélyi építettörökség-védelmi folyamatokat.

A számadatok, a körülmények ismeretének hiányában nem, vagy akár félreértelmezhetőek. Az előadásban igyekeztem ezért, legalább címszavakban felvázolni, azokat a tényezőket, amelyek az erdélyi (helyreállítási-) tervező szakember alkotási terét meghatározzák: a megrendelők értetlensége, a törvénykezés és a bürokrácia útvesztői, az érdekvédelem hiányosságai, a software-ek „(drog)dealerei”, a felelősségvállalás aránytalanságai szempontjából. Ezek, valószínűleg, egy-egy külön cikket is megérdemelnek, feltételezhetően vannak olyan összetettségű pontok, amelyek miatt érdemes a tapasztalatokat határon átnyúlóan is megosztani.

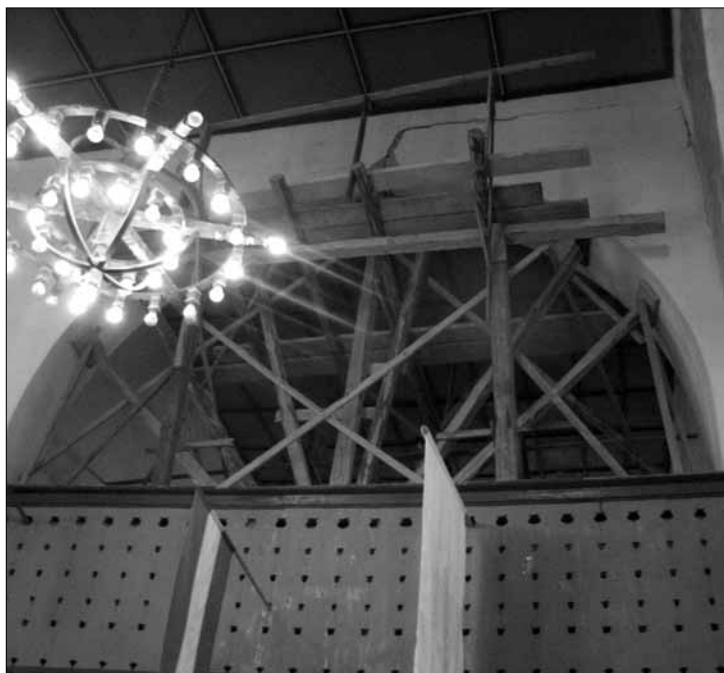
A kezdeti évek 2003-2004, leginkább a kis templomok gyorsbeavatkozásainak időszaka volt. Közülük a szilágyközéplaki református templom emelhető ki, ahol, ugyan a mai napig is csak a megerősítési rendszer fele készült el, ennek ellenére kielégítően működik, és az, hogy a maroknyi hívő számára nagy gondot jelentő, minden évben újra nyíló repedés megszűnt, mindenképp egy sokszereplős sikertörténet, amelyben a lelkes, a helybéliek, sőt politikai szereplők is részt vállaltak a kutató-tervező és a kivitelező csapat mellett.

Gyakorlatilag már 2004-től, de 2005-től egyre inkább az iskolaépítés jegyében zajlott, és zajlik a tevékenységünk. Romokból (2005) működésképes elemi és középiskolává (2008 szeptemberé) vált a gyulafehérvári „Majláth Gusztáv” Teológiai Líceum épülete. A tulajdonos Római Katolikus Érsekség erőfeszítéseinek és több tucatnyi szakembernek köszönhetően nyerte el mai formáját. (Az épület s az áldozatos munkát végző szereplők is megérdemelnének némi figyelmet! Éveken át több mint 20 építész és építőmérnök-hallgató vett részt felmérésekben, szakmai gyakorlaton, tanultak meg modellezni, műszaki rajzokat készíteni.)

Végezetül néhány olyan épület, ami a magyarországi szakemberek előtt sem ismeretlen, és amelyek részlegesen megújultak az elmúlt öt év alatt, olyan körülmények között, amikor szinte folyamatosan újra kellett tanítani a történeti tartószerkezet felmérését, modellezését, sőt még az ábrázolás alapkövetelményeit is. A teljesség igénye nélkül: a kolozsvári Református Kollégium (a fedélszerkezet egynegyede és részlegesen az étkező, az összberuházás körülbelül egytizede), a széki református templom éveken át kitámasztott téglalívét gyorsbeavatkozás révén új, fa, térszerkezetű íves rácsostartó helyettesítette (2006). De vannak tervek, amelyek ugyan még csak várnak a megvalósításra, de összetettséjük, méretük révén szintén érdekesek: a kolozsvári Continental – egykori New York szálló – New York Galériák, melynek 320 tartószerkezeti rajzához mintegy 11 tartószerkezet-tervező mérnöknek kellett teljesítőképessége határára másfél éven át dolgoznia. Mindemellert készülnie kell(ene) az Erdélyi barokk fedélszerkezetek tematikájú doktori disszertációnak, mert az régi tartozás.

Röviden ennyit öt év munkáiról. ■

A széki református templom éveken át kitámasztott repedezett téglalívét (2006)

Emléktáblák Partiumban I.

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság azok közé a kis, de hatókörében és hatásában jelentős civil szervezetek közé tartozik, amely nélkül épített örökségünk sokkal szegényebb lenne. Munkája műemlékvédelmünk, művelődéstörténetünk szerves része. Hagyományörző tevékenységét – Szatmártól a Bánságig – a magyar kultúra és tudomány neves alakjainak újonnan létesített emléktáblái őrzik.

1992-ben:

Augusztus 4-8 között, emléktáblát avattunk a fenesi *Bélavár* falán, az Erdélyi Kárpát Egyesület első honismereti tábora keretében.

CETATEA FINIS
SEC. XIII.
FENES – BÉLAVÁRA
XIII. SZ.
ASOCIATIA CARPATINA ARDELEANA
JUD. BIHOR
ERDÉLYI KÁRPÁT EGYESÜLET
BIHAR MEGYEI OSZTÁLYA
1992

(Azóta leverték ezt a táblát.)

1993-ban:

Augusztus 5-8 között a Bihari Osztály szervezte meg az EKE Országos Vándortáborát *Réven*. A negyedik napon emléktáblát avattunk a *Zicby-barlang* feltárásának 90. évfordulója alkalmából.

ÎN COMEMORAREA ANIVERSĂRII
A 90 DE ANI DE LA DESCOPERIREA
PEȘTERII ȘI AMINTIRII LUI:
KARL HANDL
CZÁRÁN GYULA
VERES ISTVÁN
EMLÉKÉRE A BARLANG FELTÁRÁ-
SÁNAK 90-İK ÉVFORDULÓJA ALKAL-
MÁVAL ÁLLÍTOTTA – SOCIETATEA
CARPATINĂ ARDELEANĂ – ERDÉLYI
KÁRPÁT EGYESÜLET – 8 AUG 1993

(Az emléktábla anyaga egy 60x40 cm nagyságú cinezett bádoglemez, amelyre a feliratot Toró József grafikusművész készítette, az EKE Bihar Megyei Osztálya megrendelésére.)

Szeptember 5-én – *Tempfli József* megyéspüspökökkel közösen – emléktáblát avattunk *Szentjobbon*, ott, ahol négy évszázadon át őrizték Szent István királyunk jobb alkarját, a Szent Jobbot.

E helyen őrizte Mercurius apát
1061-től a Szent Jobbot
családi monostorában, amelyet 1084-ben
Szent László király megerősített, majd
1100 körül Álmos herceg kőből átépítette,
ahol évszázadokon át őrizték
Szent István királyunk Jobbját
Ennek emlékét őrzi máig Szentjobb község
E táblát kegyelettel állíttatta 1993-ban:
Tempfli József püspök és szentjobbi apát
Az Erdélyi Kárpát Egyesület és
az Emlékhely Bizottság

Októbert 2-án *Sólyomkővárának* falán avattunk emléktáblát. A rendezvényen több mint hetvenen vettek részt. (Az emléktáblát később leverték és megsemmisült.)

1994-ben:

Június 26-án *Márton Gabriella*, Ady első váradi szerelmének tiszteletére, síremléket állítottunk, a révi temetőben.

MÁRTON GABRIELLA
KULCSÁR ANDOR
révi református lelkész felesége
1884 - 1922
ADY ENDRE
első váradi szerelme,
a *Lázban* című vers ihletője
emlékére állíttatta az
EKE és az ADY TÁRSASÁG

(Fehér márvány, mérete: 40x64 cm. Készítette Balázs Jenő nagyváradi kőfaragómester.)

Ugyanekkor avattuk fel *Kulcsár Andor* lelképásztor emléktábláját is a református templomban. Kulcsár Andor tiszteletére két táblát lelepleztünk le 1994. június 26-án, a lelképásztor halálának 30-ik évfordulóján. A felső táblát *Balázs Jenő* nagyváradi kőfaragó készítette, 25x25 cm méretű fehér márvány, a következő szöveggel:

ITT SZOLGÁLT
48 ÉVEN ÁT
KULCSÁR ANDOR
LELKÉPÁSZTOR
1909-1957

(Az alatta lévő 60x40 cm-es műanyag táblát *Toró Tibor* nagyváradi képzőművész készítette.)

KULCSÁR ANDOR
LELKÉSZ
SZÜLETETT 1882-BEN
HAJDÚBÖSZÖRMÉNYBEN
MEGHALT 1964-BEN AZ AUSZTRÁLIAI
SYDNEYBEN
"NE SIRASSÁTOK A HALOTTAT ÉS NE
BÁNKÓDJATOK ÉRTE, HANEM AZT
SIRASSÁTOK, AKI ELMENT, MERT NEM
JÓ VISSZA TÖBBÉ, ÉS AZ Ő
SZULÓFÖLDJÉT NEM LÁTJA MEG"
JEREM IÁS 22:10

Július 9-én emléktáblát avattunk *Nagyváradon* *Bíró József* művészettörténész és festőművész tiszteletére, egykori szülőházában, a hajdani zsidó leánygimnáziumban, majd *Lorántffy Zsuzsanna* Reformá-

tus Gimnázium lépcsőházában, Mihai Viteazul utca 3 szám alatt.

BIRÓ JÓZSEF
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ,
FESTŐMŰVÉSZ, GRAFOLOGUS
1907. JÚLIUS 8.-1945. JANUÁR 6.
MÁRTIRHALÁLÁNAK 50.
ÉVFORDULÓJÁN
SZÜLŐHÁZÁNÁL EMLÉKEZTEK
AZ ERDÉLYI KÖZMŰVELŐDÉSI
EGYESÜLETEK.

Mérete 40x60 cm, anyaga márvány. Balázs Jenő kőfaragó mester készítette a PBMEB rendelésére, Bíró József születésének 87. és halálának 50. évfordulója alkalmából.

December 4-én *Érsemjénben* Fráter Lóránd, a „nótáskapitány“ emlékére avattunk emléktáblát:

ITT SZOLGÁLT 1897-1904 ÉVEKBEN
IPPI ÉS ÉRKESERŰI FRÁTER LÓRÁND
A VOLT M. KIR. 9 HONVÉD
HUSZÁREZRED
FŐHADNAGYA, MAJD SZÁZADOSA,
A NÉPSZERŰ-ZENÉ ÉS DALKÖLTŐ,
A KIVÁLÓ HEGEDŰS ÉS ÉNEKES.
HALÁS MEGEMLEKEZÉSSSEL:
SZAMOSÚJVÁR VÁROS KÖZÖNSÉGE
1942
UJRAÁLLITOTTA AZ EMLÉKHELY
BIZOTTSÁG ÉS ÉRSEMJÉN LAKOSSÁGA
1994

A tábla a Kazinczy-emlékházban levő Fráter Lóránd-emlékszobában található.

(Mérete: 50x60 cm, anyaga márvány.) A háború után a tábla eltűnt. 1992-ben *Tolnay Tibor* festőművész találta meg tömbházuk alagsorában és 1994-ben átadta a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottságnak. Az újraavatás előtt Balázs Jenő kőfaragó mesterrel rávésztük az újraállítási szöveget. 1994. december 4-én avattuk újra, közösen a PBMEB, az Érsemjéni Polgármesteri Hivatallal, az RMDSZ Érsemjéni Szervezetével és a Bihari Naplóval.

1995-ben:

Megfogalmaztuk és elkészítettük a vártemplomban elhelyezett *Szent László-emléktáblát*, amelyet május 7-én leplezték le a Varadinum ünnepek alkalmával.

E VÁRBAN TEMETTÉK EL
AZ 1095-BEN ELHÚNYT
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLYT,
AZ ÁLTALA ALAPÍTOTT
VÁRADI PÜSPÖKSÉG
SZÉKESEGYHÁZÁBAN.
SIRJA KIRÁLYI ZARÁNDOK-
ÉS ISTENÍTÉLETI HELY VOLT
ÉVSZÁZADOKON KERESZTÜL.
E TÁBLÁT KEGYELETTEL ÁLLITTATTA
SZENT LÁSZLÓ HALÁLÁNAK 900.
ÉVFORDULÓJÁN, A VARADIUM
95 ÜNNEPÉGE ALKALMÁBÓL
TEMPFLI JÓZSEF MEGYÉSPÜSPÖK
ÉS SZENT LÁSZLÓ NÉPE.

Anyaga fehér márvány. Készítette Balázs Jenő kő-

faragó mester, a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség megrendelésére, a PBMEB segítségével.

1997-ben:

Április 12-én a Partiumi Honismereti Találkozó rendhagyó emléktábla-avatással végződött: *K. Nagy Sándor* íróról, jogászból, a helytörténeti kutatás úttörőjéről emlékeztünk meg így. A tábla a Partiumi Keresztény Egyetem udvarában található, Városháza utca 27 szám.

K. NAGY SÁNDOR
1846 - 1921
A HELYTÖRTÉNETI KUTATÁS
ÜTTÖRŐJE
ÍRÓ, JOGÁSZ, EGYHÁZMEGYEI
TANÁCSBÍRÓ
ÁLLITTATTA A PARTIUMI EMLÉKHELY
BIZOTTSÁG 1997.

Anyaga márvány, mérete 40x60 cm. Balázs Jenő kőfaragó mester készítette a PBMEB megrendelésére, 1997-ben. A rendhagyó táblaavatás 1997. április 12-én volt, de akkor nem volt hová feltenni.

Ekkor határozták el, hogy a püspöki palota helyreállítását követően a zárt udvaron egy panteont alakítanak ki nagy személyiségeinknek, s a táblát ott helyezik el. Erre 2004. március 20-án, a Partiumi Honismereti Találkozó alkalmával került sor.

Augusztus 25-én, A Geo '97 – a Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozója keretében *Aradon* emléktáblát avattunk *Lóczy Lajos* tiszteletére, a minorita kultúrház előcsarnokában.

Lóczy Lajos
(1849-1920)
geológus, geográfus, utazó emlékére,
aki Aradon töltötte ifjú éveit.
Magyarhoni Földtani Társulat
Magyar Földrajzi Társaság
Erdélyi Kárpát Egyesület
Lóczy Lajos Munkacsoport

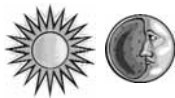
(Fehér márvány, mérete: 40x60 cm. A szöveget Balázs Jenő kőfaragómester véste ki.)

2001-ben:

Július 22-én emléktáblát avattunk *Csokalyon Fényes Elek* halálának 125. évfordulója tiszteletére, a református templom külső falán, a bejárat mellett.

FÉNYES ELEK
STATISZTIKUS, FÖLDRAJZTUDÓS
1807 CSOKALY - 1876 ÚJPEST
HALÁLÁNAK 125. ÉVFORDULÓJÁN
ÁLLÍTOTTA
A PARTIUMI MŰEMLEKVÉDŐ ÉS
EMLEKHELY-
BIZOTTSÁG, AZ ÉRMELLÉKI
EGYHÁZMEGYE
SZÉKELYHÍD KÖZSÉG TANÁCSA
CSOKALY KÖZÖSSÉGE

(Mérete 60x80 cm, anyaga fehér márvány. A táblát a PBMEB készítette Balázs Jenő nagyvárad kőfaragó mesterrel.)

A bál

VÁRALLYAY RÉKA

A mikor a „kincskereső“ kunyhóban ültünk mindahányan egy nagy fazék főtt krumplicsőrű körül, majd megérkezett a gidófalvi lelkész felesége is a cukros tetejű almásréttessel, éreztem, hogy a balsorsú műemlékekért folytatott küzdelem már régen túllépte a hivatalos kereteket. De ez így van jól! Ezekért a felejthetetlen pillanatokért érdemes „örökségvédeni“.

A KÖH által szervezett jótékonyági bálra való bejutásért – idén először – két, határon túli (háromszéki) műemlékkel pályáztunk. Ezer meg ezer pusztuló, veszélyeztetett emlék közül választottuk ki őket: a zoltáni Czirjék-kúria barokk kapuzatát és a gidófalvi református templomot. Azt hiszem, nagy szükség van erre a bálra, már csak ezért is érdemes közönetet mondani szervezőinek. Nem csupán az elnyerhető, kb. egymillió forint, hanem a láthatatlan, az egyéneket, közösségeket megmozdító, összekovácsoló eredményei miatt is. S hogy ez nem túlzás, azt az erdélyi példák is igazolják.

Amikor a zsűrinek elküldtem az ajánlatokat, nem is gondoltuk, hogy mind a kettő a bálozók elé kerül. A zoltáni kőkapu megmentését azért tartottuk fontosnak, mert az utóbbi években a háromszéki udvarházak pusztulásának szimbólumává vált. Hiába áll a falu kiemelt helyén, üres telekre vezet. Az ősi székely nemesi Czirjék család 1711-ben épült kúriáját már ötven éve lebontották, csak fedeles kőkapuja élte túl a kommunizmus viharait. Igaz, az is egyre romosabb, hiszen a szekérbejáró tetejéről „elkopott“ a kétsoros galambdúc, a gyalogbejáró népmesei hangulatú háromkaréjos oromzata pedig töredezik. Mégis, valami megmagyarázhatatlan erő és méltóság sugárzik abból az építményből. Nem véletlen, hogy *Kónya Ádi* bácsinak is egyik kedvencévé vált, és gyakran tette szavá állapotát. Mégsem történt semmi. Az önkormányzat a tulajdonjoggal sem volt tisztában, így a bál eredményei közé tartozik, hogy az anyag összeállításakor kiderítettük, ki a kapu tulajdonosa, és megbeszéltnk vele egy találkozót. A telefon másik végén kissé értetlenkedő hang fogadott, aki hitte is, meg nem is ezt a bálós ötletet. Másnap a helyszínen találkoztunk, ahol megtudtuk, hogy épp akkortájt gondolkodott el azon, le kéne húzatni traktorral ezt a szép kaput, minek áll ott magában... Fél órával később azonban már a lelkes örökségvédők között üdvözölhettük az urat, aki nemcsak, hogy beleegyezett a bálra való részvételbe, hanem azt is megígérte, hogy felújítás esetén ő állja a költségek 20%-át.

Másik jelöltünk, a gidófalvi templom nyugati falán szép arcú Madonna tartja karján a kisdedet, és fogadja az érkező királyokat. Érdekes, hogy hiába dolgozott a templom a harmincas években *Keöpeczi Sebestyén József* és *Debreczeni László*, egyikük sem

fedezte fel a falképeket. A villanyszerelők állítólag rebesgettek valamit, és a szakma is sejtette, hogy egy ilyen csodálatos, át nem épített középkori templomban kell lennie falfestményeknek, de egészen 2008-ig, a helyreállítást megelőző épületkutatásig semmi biztosat nem tudhattunk. Az északi és nyugati falon bárhol nyitottak kutatóablakot a restaurátorok, festett felületek bukkantak elő a vastag vakolatréteg alól. A templom már meglévő értékeit – 12 szögű középkori körítőfal 16-17. századi bekarcolt „grafitikkal“, gótikus és reneszánsz faragványok, különleges formájú 18. századi portikusz – tökéletesen kiegészíténék a falképek. A csaknem 100nm terület feltáráshoz azonban pénz kell, s bár tízszer annyi legalább, mint amennyi a bálon összegyűjthető, első lépésként egy értelmezhető felületet bemutatása is megteszi.

A kapu mellé tehát odaállt tulajdonosa, a templom mellé pedig a tiszteletes úr és a családja. Sőt, a környékbeli hagyományok ápolásával foglalkozó *Csillagőrző* egyesület is. A bálozó olvasók bizonyára emlékeznek a gyönyörű szív alakú mézeskalácsra. *Kövér György* fafaragó, az egyesület tagja, erre az alkalomra készítette hozzá az ütőfát a templom képével. Ebbe nyomtuk bele a mézes tésztát, és süttöttük ki a kalácsot. Az első darabok a mi sepsiszentgyörgyi konyhánkban készültek, igazi ünnepi készülődés és borozgatás közepette. A február 8-án megrendezett bálra hárman is eljöttek Gidófalváról. *Elekes Botond*, a tiszteletes úr fia mondta a kortes beszédet székely harisnyában. Az asszonyok kalácsot sütöttek és koményes pálinkát küldtek erre az alkalomra. A kapuért a jól bevált háromszéki házicsokival és *Baász Orsolya* sepsiszentgyörgyi grafikus rajzával lobbiztunk.

A szoros küzdelemben a kapu egy szavazatfőlnyel nyert, második helyen a gidófalvi templom és a bakonyszentlászlói vasútállomás végzett holtversenyben. Ez azt jelenti, hogy a bálozók több mint a fele a háromszékiekre szavazott! A bevétel – kb. 850.000 forint – tehát Erdélybe került. Megmenekülhet az udvarház mesebeli kapuja, hogy a pusztulás helyett a megújulás szimbólumává váljon, a gidófalvi templom freskóinak feltárása pedig elkezdődhet. A bál kapcsán összeállt kis csapatra és a sorsfordító eredményre egyaránt büszke lehet Háromszék! ■

A zoltáni Czirjék-kúria barokk kapuzata

Baász Orsolya grafikája

Műemléki-régészeti értékeink nyomában

A Védési Osztály ebben a hónapban egy cserhádi és egy mátrai vártúrára hívja meg az Örökség olvasóit. Első úti célunk a Cserhát ékkövének is nevezett Várhegy őskori erődített települése, amely a hegy csúcsán álló középkori várrom 1951 óta fennálló védettségének kiterjesztésével idén januárban került kiemelt régészeti oltalom alá. A második helyszín Gyöngyös-Mátrafüred, Benevár, amely a legújabb, a közelmúltban kibírdetett műemléki védek között szerepel.

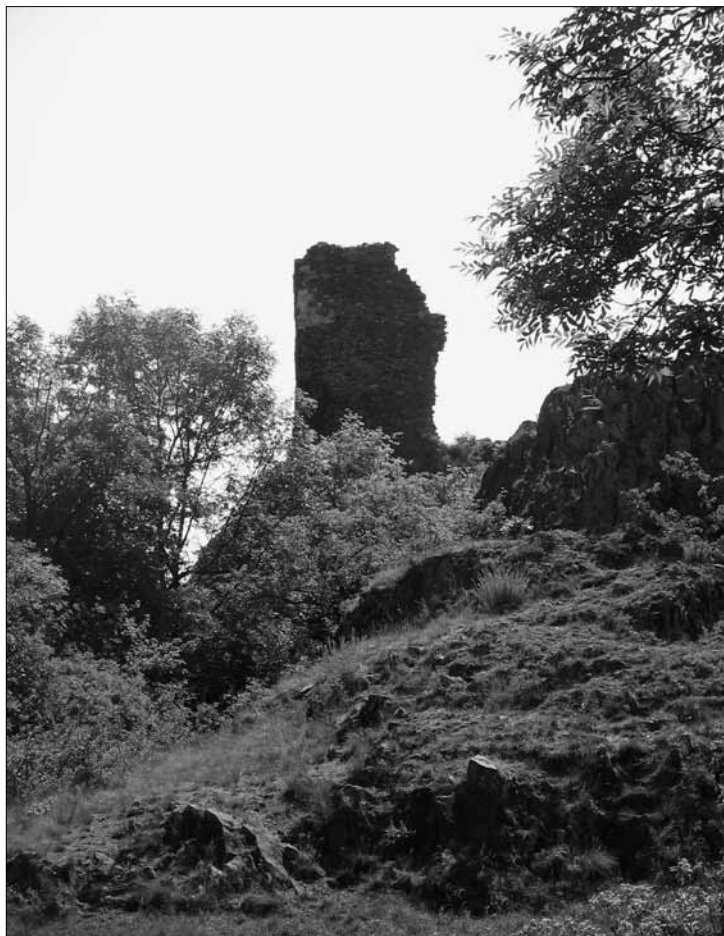
Szanda-Várhegy, késő bronzkori-kora vaskori erődített település, középkori várrom

NAGY LEVENTE

ANógrád megyei Szanda határában emelkedő Várhegy a Cserhát egyik legérdekesebb vulkáni eredetű hegye, amelynek déli oldalán andezitbánya létesült. A Péter-hegynek is nevezett, mára elbányászott nyugati csúcsot hosszú nyereg, a Bolha-hegy kötötte össze a Várhegynek nevezett keleti csúccsal, bár a Várhegy elnevezést a hegy egészére és keleti csúcsára egyaránt használják. 1968-ban Gádor Judit a Péter-hegyen kisméretű kerek templom maradványait tárta fel, amelyet később egy hosszanti hajóval megtoldottak és egy téglalap alaprajzú toronnyal megerősített kerítéssel vettek körül. A leletmentés

Szanda-Várhegy középkori várrom

A felvételeket a szerző készítette

után a középkori épület falai a Péter-hegy csúcsával együtt elpusztultak, helyükön ma nyitott bányaudvar táton.

1968-70 között Gádor Judit a Várhegy legmagasabb csúcsán álló Szanda-várban is végzett ásatásokat (a maradványokról Farkas Pál készített felmérési rajzot). A vár nyugati oldalán emelkedő lakótorony közelében őskori és Árpád-kori, a vár többi részén, a külső körítőfal által határolt területen (a központi toronytól és az alatta kialakított, négy méter mély ciszternától keletre) 15-16. századi leleteket talált. A vár először egy 1301-ben kelt oklevélben szerepel, majd a 14-15. században gyakran cserélt gazdát, rövid ideig Zsigmond király felesége, Borbála királyné kezén is volt. A török hódoltság idején, 1546-ban Mehmed budai pasa foglalta el. A meredek hegycsúcson álló erősség stratégiai jelentőségét jelzi az adat, amely szerint ide rendelt török helyőrségnek az 1549-50. évi zsoldjegyzék szerint 235 főnyi katonája volt. Végül Horváth Bertalan balassagyarmati kapitány foglalta vissza egy váratlan rajtaütéssel 1551-ben. Ekkor valószínűleg felgyújtották és később már nem építették újjá, hadászati szerepe megszűnt.

A két csúcs, a Várhegy és a Péter-hegy közötti kiszélesedő, Bolha-hegynek nevezett gerinc északi és déli oldalát a csúcsok lábaihoz felfutó, természetkövekből épült őskori sánc veszi körül, a több helyen 7-8 méter magasságban is megmaradt védmű külső oldalán időnként árok is látható. Az őskori erődített településen ásatás nem volt, a kőbányászat a délnyugati sáncszakaszt elpusztította, illetve meddővel befedte. A mostanáig napvilágra került leletek alapján a település és impozáns erődítése a késő bronzkori – kora vaskori Kyjatice kultúra idején létesült (Kr. e. 12-8. század). A lelőhely tudományos jelentőségét, mindenképp a térség kora vaskori történetében játszott szerepét későbbi kutatásokkal kell tisztázni.

A Várhegy a Szanda-hegyi kőbányába vezető műúton gépkocsival közvetlenül megközelíthető kirándulóhely, a vulkáni tevékenység során keletkezett andezitkiömlést és egyéb geológiai különlegességeket a hegy területén kialakított tanösvény mutatja be. A kőbányától az országos kék turistajelzés vezet fel a középkori várromhoz, az őskori sáncokat a Várhegy és Bolha-hegy közötti nyeregben a K jelzésről leágazó jelzetlen ösvényeken lehet elérni. Nemcsak a Várhegy csúcsáról élvezhető nagyszerű körk látás, hanem a több helyütt impozáns magasságban fennmaradt őskori sáncok látványa is különleges élményt jelent a kirándulók számára. ■

Gyöngyös-Mátrafüred, Benevár romjai

A műemléki védelemre felterjesztett középkori várrom Mátrafüredtől körülbelül 1 kilométerre északra található, egy két patak völgygel határolt észak-déli irányú 450-469 m magas andezitbérc (Vár-bérc) tetején. Mátrafüred központjából a Csatorna-patak völgyében észak felé haladó, majd a Vár-bércre déli irányból felkapaszzkodó K+ turistajelzéssel mintegy félórás gyalogtúrával közelíthető meg.

Az ásatásokon előkerült 13-14. századi leletanyag, valamint az okleveles forrásokból kirajzolódó történeti situáció alapján a kisméretű nemesi magánvár az Aba-nemzetség Csobánka-ágának birtokközpontja volt, és a 13. század utolsó negyedében épülhetett. Első említése 1301-ből, János három fia, László, Dávid és Sámuel osztályegyezségét rögzítő oklevélből ismert. Az oklevél szerint az északi várrész, a palota harmadrésze, három fatorony (ezek közül a vár közepén álló fatorony fele), egy ház és néhány kisebb épület Sámuelé lett, a palota középső harmada, a „nagy szoba” fele és más épületek László birtokába jutottak. Dávid megkapta az erősség közepén lévő fatorony másik felét és a palota déli részét. A kápolna és a várkapu közös tulajdonban maradtak.

A Csobánka-ág az oligarchia idején Csák Máté támogatói közé tartozott, sorsukat egy 1327-ben kelt királyi oklevél döntötte el, amelyben a családot minden vagyonától megfosztották és összes birtokaikat, köztük Bene várát is a Kacsics nembeli Széchenyi Tamás kapta meg. A Csobánkák uradalmi központjaként működő erősség gazdasági-társadalmi jelentősége a 14. században, a Széchenyiek kezén visszaszorult, a várhoz tartozó uradalom irányítása a család familiárisai közül kikerülő várnagy kezébe került.

1423-ban Zsigmond király elkobozta a várat a vele ellentétbe kerülő, hamis pénzverés címén elítélt Széchenyi Miklóstól, Simon fiától, majd 1425-ben Borbála királynénak adományozta. Legutolsó okleveles említése egy 1426 és 1429 közötti időszakra

keltezhető levélben jelenik meg, 1497-ben már elhagyott várhelyként a Kanizsai család birtokaként említik. Lehetséges, hogy az erősséget már korábban, az 1430-as évek elején elhagyták (véletlen tűzvészben égett le, vagy Zsigmond gyújtatta fel?), mert az 1435-ben, illetve 1438-ban kiadott, a terület birtokviszonyait rendező oklevelekben már nem esik róla szó. Az ásatások során előkerült legkésőbbi érmet Zsigmond 1430 és 1437 között verette.

A Szabó János József által 1982 és 1994 között vezetett ásatások során részben feltárt, konzervált és bemutatott alapfalak, valamint a várat körülvevő, jó állapotban fennmaradt sáncrendszer révén a Benevár a Mátra egyik leglátogatottabb, Mátrafüred központjából viszonylag kevés gyaloglással megközelíthető kirándulóhelyévé vált. A néhol 1 méter magasságig megmaradt kőfallal körülvett szabálytalan ötszög alakú vár mintegy 40 x 45 m nagyságú közel sík területen helyezkedik el. A kővárat északi és déli irányból kettős sánc és árok, a keleti és nyugati oldalon egyetlen földsánc védelmezte, az impozáns méretű sáncok és árkok maradványai ma is jól kivehetők.

A belső vár keleti falán állt a házmegosztásról rendelkező 1301. évi oklevél szerint a kaputorony, itt az ásatások során egy farkasveremnek meghatározott sziklába vájt gödör került elő. (A vár északkeleti részén 1992-ben feltárt kapuépítmény maradványai a közelben talált, többségében 15. századi kerámiatöredék alapján a vár második, későbbi építési periódusához tartozhattak.) A kapuhely déli szomszédságában tárták fel 1990-91-ben egy 9x5 méter nagyságú, kőalapozású, északnyugati sarkában kandallóval ellátott faépítményt, amely a kerámiatöredékek alapján a 13-15. században volt használatban, ma már csak a nyomai látszanak. Lehetséges, hogy ezzel az épülettel azonos az az 1301. évi oklevélben szereplő fatorony, amelynek déli részét az osztozkodáskor Dávid, északi részét Sámuel kapta meg.

A vár északkeleti sarkában található a 4,5x4,5 méteres nagyságú öregtorony. Az 1301. évi házmeg-

Mátrafüred –
Benevár romjai

osztáskor nem említik (elképzelhető, hogy ekkor még nem épült meg), a toronyhoz dél felől csatlakozó, közvetlenül a nyugati várfal mellé épített észak-déli tájolású, 11 m hosszú, közepén boltívvvel kettéosztott helyiség megnyugtatóban azonosítható az 1301-ben említett palota földszinti alépítményével. Reprezentatív szerepét azok a faragott kőtöredékek, ajtó- és ablakkeretek jelzik, amelyek itt kerültek elő az ásások alkalmával. Mind a palota, mind a torony padlóján elszenesedett gerendamaradványok és vörösre égett agyagrögök utalnak a várat elpusztító tűzvészre. A palotához délen még egy 5,6 x 6 m alapterületű helyiség csatlakozott, míg a várudvar közepén egy kis faépítménnyel megjelölt sziklagödört tártak fel (ciszterna fátoronnyal?). Az ásások nyomán előkerült leletek nagyrészt 13-14. századi, illetve 15. századi edénytöredékek, szegkek, számszeríjhoz tartozó nyílhegyek, patkók, zablák, sarkantyúk III. Béla, IV. Béla, V. István, I. Lajos és Luxemburgi Zsigmond idején vert érmek. A legkülönlegesebb lelet egy arannyal szegélyezett fehér emailfestésű, arab írással díszített sötétkék üvegpohár töredéke, amely a 13. század elején Szíriában készült, és feltehetően II. András

keresztes háborúi révén jutott el Magyarországra. A várrom az 1980-as évek végétől kezdve már nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi várkutatás számára is ismertté vált: nevét egy nemzetközi vártörténeti konferencia és egy egyesület viseli (Castrum Bene), 1989-ben ugyanis Mátrafüreden gyűltek össze első ízben tanácskozásra a középkori várak kutatói. A Castrum Bene konferenciasorozatát minden évben más-más helyszínen tartják meg; Benevár mégis a várkutatások emblematikus színhelye maradt. A feltárásokkal párhuzamosan *Máthé Géza* készítette el a vár rekonstrukciós rajzát, az ő tervei alapján készült el a romok részleges konzerválása és bemutatása. A vár jelenleg még feltáratlan részei (mindenekelőtt a déli és keleti övezőfal), valamint a létesítmény szerves részét képező árkok és kapcsolódó földművek építészeti megjelenése a vár eredeti összképének bemutatása szempontjából fontos, megőrzendő értéket képvisel. A szandai Várhegy régészeti védési dokumentációja *Patay Pál, Kemenczei Tibor, Nováki Gyula és Tankó Károly*, a mátrafüredi Benevár műemléki védési dokumentációja *Szabó János József és Koller Beáta* kutatásai alapján készült. ■

FELHÍVÁS

– A KÖH MŰEMLÉK-FELÜGYELŐI ÉS EGYÉB FIATAL MUNKATÁRSAI SZÁMÁRA

Az Európai Bizottság által támogatott „Örökség határok nélkül“ című nemzetközi projekt *15 magyar szakember számára ingyenes részvételt* biztosít a Transylvania Trust Alapítvány által létrehozott Épített Örökség Felújító Szakképző Központ kéthetes képzésére.

Várjuk jelentkezésüket!

Az utazási, szállás- és étkezési költségeket is a program fedezi!

A képzések helyszíne:

Az egykor Erdély Versailles-aként emlegetett bonchidai Bánffy kastély (Románia).

A képzések témái:

- kőfaragó munka
- kőművesmunka
- ácsmunka

Időpontok (a témákat a jelentkezők összetétele szerint később állapítják meg!):

- június 8-21.
- augusztus 14-27.
- szeptember 1-13.

Bevezetőként a hallgatók háromnapos *elméleti oktatásban* részesülnek, melynek témája az épített örökség helyreállítása, alapelvei és módszerei. Az előadásokat angliai, magyarországi és romániai egyetemek tanárai, valamint műemlékvédelmi szakemberek tartják. Az oktatás ezen szakasza román, magyar és angol szinkrontolmácsolás segítségével folyik.

Az elméleti oktatást *gyakorlati képzés* követi, melynek során a hallgatók részt vesznek a kastély helyreállítási munkálataiban. A gyakorlati oktatást angliai mesterek és szakemberek, valamint romániai asszisztenseik vezetik.

A képzéseken a projekt tagországaiából; Albániából, Horvátországból, Koszovóból, Romániából, Svédországból, és Nagy Britanniából, továbbá más országokból is jönnek résztvevők, így széleskörű tapasztalatcserére is lehetőség nyílik.

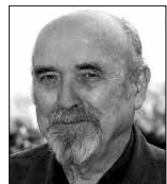
A képzés végén a résztvevők oklevelet kapnak.

A korábbi években folytatott képzési programokról a www.heritagetraining-banffycastle.org honlapon bővebb tájékoztatás található.

Írásbeli jelentkezésüket *2009. március 20-ig* RácZ Jolán, a projektben résztvevő KÖH koordinátora fogadja, e-mail: jolan.racz@koh.hu, fax: 225 4868, tel: 225 4926

Házunktája történelem

Gerevich Gárda VII.

Végnapok

avagy hogyan zajlott az élet a MOB Hőgyes Endre utcai székházában 1949-ben?

ÉRI ISTVÁN

Azt a tény, hogy a MOB, a magyar műemlékügy hatvanegynéhány éven át többekévé önállóan működő, változatlan elnevezésű intézménye rövidesen megszűnik, legkésőbb 1948 nyarán sejteni lehetett. 1948. június 2-án Nagybecsei Zoltán, a VKM egyik vezető jogásza az 1946-ban Gerevich Tiborék által benyújtott második műemléki törvénytervezetének hatalmasra duzzadt iratanyagát „...addig, amíg a tudományos élet területén tervezett reformok kérdése el nem dől... irattárba tesszük...” megjegyzéssel kivonta a forgalomból. (A szó szoros értelmében 58 évig, amíg Bardoly István nem publikálhatta.)

Különösebb indoklás nélkül Tolnai Gábor a VKM főosztályvezetője 1948. július 21-én körlevelében egy héten belül teljesítendő feladatot rótt a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy vezetőire: jelöljenek tagokat a közgyűjteményekkel és a műemlékekkel foglalkozó három bizottságba. Megjegyzése: A MNM Tanácsa a jelölésnél vegye figyelembe a MOB-ot is. A jelölések időben beérkeztek, a jelöltek munkájának igénybevételéről nincs adatunk.

Nemsokára azonban, 1948 szeptemberében új vezető került a VKM VI/2. számú tudományos ügyosztálya élére, dr. Kardos László a NÉKOSZ nemrég leváltott elnöke személyében. Megbízatása az volt, hogy szervezze meg a korszerű szocialista szemléletű közgyűjteményi törvények megalkotását. Elsőként a múzeumi és a műemléki terület került sorra.

(Figyelemreméltó, hogy a VKM VII. ügyosztályának 1945 első hónapjaitól kezdődően a vezetőjét szintén dr. Kardos Lászlónak hívták. Irodalomtörténetész volt, Debrecenből érkezett. Természetesen nem volt azonos a frissen kinevezett néprajzos Kardossal, bár többeket megtéveszthet a névazonosság. Az irodalmár dr. Kardos 1950-től egyetemi tanár lett Budapesten, és megvált a minisztériumtól.)

A kiváló szervező, hatalmas munkabírású muzeológus Kardos – közvetlen munkatársaival együtt – alig egy év elmúltával tető alá hozta a 13/1949 számú, a múzeumokról és műemlékekről szóló törvényerejű rendeletet, amely 1949. december 15-én lépett hatályba. Egy sor háttérintézmény megszüntetésével, azok munkatársainak átvételével a tvr. gyakorlati megvalósítása érdekében létrehozták a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját (MMOK).

A fentiek ismeretében világossá vált, hogy a MOB napjai is megszámoltattak. Néhány idősebb munkatárs is búcsúzni készülhetett. Érdekes: a MOB ideiglenes bizottsága 1881 folyamán kezdte meg működését. A „nagy öregek” triumvirátusának születési évei: Lux Kálmán 1880, Szentiványi Gyula 1881, Gerevich Tibor 1882. Életkoruk a MOB megszűnésének idején nagyjából az intézményével egyezett. 1949 tehát mindenképpen nehéz esztendőnek

ígérkezett. Ugyanakkor a műemlékekkel kapcsolatos napi tevékenység nem szünetelhetett. A körülmények azonban nehezedtek. Elsősorban a személyi változások kilátásait latolgatták a munkatársak. E tekintetben kedvező jelek mutatkoztak, de csak az év utolsó hónapjaiban.

Fontossági sorrendben Lux Kálmán 1949. áprilisában történt nyugdíjazása miatt az utód személye volt. (Gerevich kérésére Lux tiszteletdíjasként az év végéig maradhatott.) Gerő László (1909-1995) március 31-én nyújtotta be önéletrajzát, mint a fővárosi szolgálatában immár több mint két évtizede tevékeny műemlékes. A MOB-hoz szeptember 28-i hatállyal vezette ki a VKM. Idekerülésében feltehetően Dercsényi is közreműködött.

Ugyancsak március 31-én kelt Várnai Dezső önéletrajza. Szerénységét ismerve bizonyos, hogy nem Lux Kálmán helyére pályázott. Möller tanítványként diplomázása után szinte azonnal a MOB külsős körébe került: előbb a Balatonfelvidék romtemplomait mérte fel, majd Zsámbékon, aztán Esztergomban az építésvezetői feladatokat látta el. Gerevich korábban is igyekezett őt véglegesíteni, sikertelenül. „Káderezésénél” – amely 1949 nyarán elutasítást eredményezett – talán arra is figyeltek, hogy 1941. januárjától 1945. őszi B-listázásáig honvéd mérnökszázadosként működött, sőt „nyugatos” is volt. Várnai hadifogságból való hazatérése és kirugattatása után ismét a MOB külsőse lett és csak a MMOK-ban véglegesítették. Ettől kezdve aztán élete végéig a különböző néven működő műemlékes szervezet megbecsült tagja volt.

Nem lehetett könnyebb eset Petrás István (1904-1989) fotóművész véglegesítése sem. 1926-tól a Magyar Film Iroda munkatársaként megszervezte a műtárgyak, műemlékek, művészeti alkotások fényképezését végző részleget. Akárcsak a múzeumok, a MOB is állandó megbízásokkal látta el Petrást az MFI-n keresztül. Gerevich már 1946-ban javasolta alkalmazását, majd mikor munkahelyét 1948-ban felszámolták és az MFI jogutódja 60, más adatok szerint 80 ezer negatívból álló gyűjteményét is átadta a MOB-nak, újra próbálkozott. 1948. júliustól „alkalmi főfoglalkozásúként” szerződte. Aztán 1949. szeptemberében – Gerő Lászlóval együtt – végre kinevezték. A MMOK-nál töltött évek után pályája elkanyarodott a műemlékektől: a Szépművészeti Múzeum, majd a Magyar Nemzeti Galéria elismert munkatársa lett 1978-as nyugdíjazásáig, sőt még azon túl is.

Petrás véglegesítése után, a felszabadult „alkalmi főfoglalkozású” munkakör betöltésére rögtön akadt Héjj Miklós személyében egy megkésett Gerevich-tanítvány. Katonai szolgálat, hadifogság után 1950-ben diplomázott, de már 1948-tól (Schulek János váratlan halála után) Visegrádon találjuk. A következő évtizedekben elválaszthatatlan lett Héjj és Visegrád kap-

csolata. Mint a MNM Mátyás király Múzeumának régésze, majd igazgatója 1984-ig látta el feladatait. Ha már ismét a Gerevich-tanítványoknál tartunk, feltétlenül meg kell emlékeznünk arról, hogy mint a korábban végzettek egyike, *Bodnár Éva* (1922-1994) számára is megnyílt a MOB-hoz kerülés lehetősége. Bodnár a Veres Pálné leánygimnázium tanáraként diplomázott 1945-ben történelem-művészettörténet-latin szakon. A MOB-nál, a már említett, korábban odakerült női munkatársak gond nélkül ellátták a könyvtár, a fotótár kezelését, fejlesztését. Nem volt alkalmas gazdája azonban a *Kőszeghy Elemér* által 1937 óta gondosan gyűjtött, múzeumi gyűjteményeken kívüli „ingó műemléki” anyagnak. Kőszeghy kényszernyugdíjazása után 1945-ben, a MNM Tanácsa egyetértésével átvette a MOB a 24000 leírókartont, 7000 fényképfelvételt, mutatókat stb. Ennek kezelését kezdte meg Bodnár Éva 1949 őszén. Feltehetően Gerevich tanácsára 1949. szeptember 13-án adta be felvételi kérelmét a MOB-hoz, amit a minisztérium október 5-én már teljesített is! A MOB történetében soha ilyen gyorsan nem intéződött el bárki személyi ügye. Bodnár Éva a következő évet a MMOK Nyilvántartási osztályán kezdte. Bár az ingó műemléki gyűjtemény

az Iparművészeti Múzeumra maradt, Bodnárt előbb a Szépművészeti Múzeumban, majd a Magyar Nemzeti Galériában találjuk. Mint a Festészeti osztály vezetője ment nyugdíjba. Szakmai karrierjét később kezdte *Vayer Lajosné Zibolen Ágnes* (1919-1999). Őt a MNM Tanácsa 1949. február 2-án adminisztratív munkakörbe helyezte a MOB-hoz. (Férje ekkor a Történelmi Képcsarnok vezetője volt.) Intézkedése során a Tanács „megfelelkezett” áthelyezettje javadalmazásáról. Gerevich két hónap múlva kérelmezte, hogy a MOB saját állományon kívüli keretéből fizethesse Vayernének az akkori fogalmak szerinti minimálbért, havi 340 forintot. A MMOK ezzel a fizetéssel vette át. Miután 1953-57 között elvégezte a művészettörténet szakot, a Petőfi Irodalmi Múzeum képzőművészeti gyűjteményét kezelte 1972-ig. Ekkor került a Művelődésügyi minisztérium Művészeti osztályára, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. 1949 személyzeti mérlege a fentiek szerint pozitív előjellel zárult. A névlegesen fenntartott státusok (Pálinkás, Csabai) ideszámításával is. De: érzékelhető volt mindezek az intézkedések már az új munkahelyen várható igényekkel számoltak. ■

A telket az Orczy család szinte névleges összegért bocsátotta az akadémia rendelkezésére...

Fotó:
Civertan Bt.

Josephstadt 200 éves Ludoviceumja

Tavaly novemberben ünnepel(hette) volna bicentenáriumát a Ludoviceum, az első magyar katonatiszti iskola, ha még ma is azok között a falak között folyna a katonai felsőoktatás. Az 1808. évi országgyűlés foglalta törvénybe ugyanis a Ludovika akadémia felállítását. Az intézmény a magyar katonai felsőoktatás legmagasabb képzési szintjét nyújtó szervezete volt az 1945 előtti Magyarországon. A hadköteles kort még el nem ért, önkéntesen jelentkező ifjakat tényleges állományú tisztkéké képezte ki, illetve a honvédtisztek itt sajátíthatták el felsőfokú hadtudományi ismereteiket. Az intézmény nevét Mária Ludovika királynéről, I. Ferenc magyar király harmadik feleségéről kapta. Az épületet II. világháború után sajnos sorsára hagyták. A ma már szépen felújított déli szárnyban jelenleg iskola működik. Az egykori fedett lovarda és a főépület pedig a Magyar Természettudományi Múzeumnak ad otthont. (Forrás: <http://hu.wikipedia.org>)

BENDE CSABA

A Ludovika Akadémia, az Orczy-kert és a Pollack építette hatalmas középület története elválaszthatatlan Józsefváros történetétől is.

A török időkben még néptelen terület csak lassan épült be. Az első jelentős kulturális emlék a Rókus kápolna alatti 11. században épült kis karéjos kápolna – cella trichora – volt.

AZ ELSŐ ÉPÜLETEK

Az 1711-es pestisjárvány után – hálaadásként – épült fel az első fontosabb épület. 1777. november 7-én lett a városrész neve hivatalosan is Josephstadt, s 1790-ben már 25 utcája volt Józsefvárosnak, s kiépültek a keresztirányú utak is.

1781-ben kezdték meg a Rókus kórház építését, de az ünnepélyes átadásra csak 17 évvel később, 1798. május 28-án került sor. A templomot 1863-65-ben Hild József tatarozta, de 1893-ban teljesen átalakították, eklektizálták.

A VÁROSRESZ KERTJEI

Józsefvárosban három nagyobb kert létesült az évszázadok során. A legnagyobb és legrégebbi az *Orczy kert*. A terület másik híres kertje a *Füvészkert* (Festetics kertje és vadászlaka), végül pedig a Magyar Nemzeti Múzeum kertjét, a *Múzeumkert*et kell megemlíteni.

Az Orczy kert 1794-ben három majorság helyén készült el. A park tervezője *Petri Bernhard* volt. Az 1800-as évek első évtizedeiben a parkot megnyitották a közönség előtt, így ez lett Pest s valószínűleg az ország első nyilvános közparkja. Később eladták a tervbe vett katonai akadémia céljára, s így aztán megépülhetett a *Pollack Mihály* tervezte Ludoviceum.

A LUDOVICEUM, MINT INTÉZMÉNY

Az 1790. évi országgyűlés bizottságot jelölt ki a magyar katonatisztképzés tervezetének kidolgozására. A Magyar Hadi Akadémia „de jure” létrehozására ennek ellenére csak 18 évvel később, 1808-ban került sor.

I. Ferenc császár harmadik felesége, Mária Ludovika koronázási tiszteletdíjából 50 000 Ft-ot adományozott az építkezés javára. Ezt az adományt ismerve el az ország az akadémia hivatalos elnevezésével.

Az akadémia létrehozásához számos főúri család és a magyar vármegyék adakozással járultak hozzá. A legnagyobb egyéni adakozók József nádor, Albert szász herceg, gróf Buttler János, Jekelfalussy József, gróf Illésházy István, gróf Batthyányi Károly és Marczbányi István voltak. Bár gróf Buttler János egymaga hatalmas, 126 000 Ft-os alapítványt tett, a törvényhozás az uralkodóház iránti, gesztusnak szánt lojalitását nyilvánítandó, az intézményt mégis Mária Ludovikáról nevezték el. A telket az Orczy család (Orczy-kert) szinte névleges összegért bocsátotta az építendő Magyar Hadi Akadémia rendelkezésére, amelyhez a Festetics család és Pest városa is adott kisebb területeket. A hatalmas épület és a lovarda terveit Pollack Mihály készítette. Az építkezés előkészítését a már említett telken már 1829-ben megkezdtek. Az alapkövet József nádor helyezte el 1831-ben. Bár az épületek (a Lovarda a 30-as évek közepén épült) már 1835-ben csaknem készen voltak, a teljes befejezés még sokáig, egészen 1839-ig váratott magára. Az akkor már 13 éve készen álló főépületben végül 1848 tavaszán kezdődött volna a tanítás. A szabadságharc honvédelmi minisztere, *Mészáros László* készült is az intézmény megnyitására, de a megnyitás helyett Windischgraetz vonult be Pestre.

A hányatott sorsú intézmény – az 1872. XVI.tc. alapján – csak a kiegyezés után öt évvel, 1872. november 21-én nyitotta meg a kapuit. Az intézmény hivatalos neve pedig Magyar Királyi Honvédségi Ludovika Akadémia lett. A tervező Pollack Mihály és az alapítók, adományozók ezt a pillanatot azonban már nem érthették meg! Az Akadémia rangja 1897-ben megnőtt: egyenrangú lett a bécsújhelyi (Wiener-Neustadt) katonai akadémiaival.

Az akadémiaát végzett katonatisztek elsősorban a honvédség állományába kerültek, de módjuk nyílt arra is, hogy a közös hadsereg tisztjeiként szolgáljanak. A két világháború között a tisztképzést szolgáló intézményben 1945-58 között az un. Kossuth Akadémia, majd az ELTE Természettudományi Karának néhány tanszéke működött. (1958-ban felmerült az az elképzelés is, hogy az akkoriban szerveződő Magyar Televízió kapjon helyet az épületben és a hozzá tartozó, sportpályákkal jól ellátott hatalmas parkban.) Az épület újjászületése csak a legutóbbi években kezdődött meg: a Kormány döntése értelmében a Magyar Természettudományi Múzeum kapta meg az épületeket. ■

Megemlékezés Budapest ostroma civil áldozatairól

KASZÁNÉ SZENDREI JÚLIA

Mára már hagyománnyá vált, hogy a budapesti harcok befejeződésének napján megemlékezünk az ostrom során elhunytakról. Az idén sem volt ez másként, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság immáron ötödik alkalommal, február 13-án a Farkasréti temető 19/1 parcellájában lévő civil áldozatok síremlékénél várta a megemlékezni kívánókat. Számunkra különösen fontos a fiatal nemzedék megszólítása a kegyeleti érzés felidézésével, ezért is külön öröm, hogy meghívásunkra több budai iskolai tanulója jelen volt, és a Városmajori Gimnázium Angelika Leánykara közreműködése tette még ünnepélyesebbé megemlékezésünket.

A jövő generációjának nevelésében a múltra való emlékezés, a történelmi hagyományok tisztelete kiemelt fontosságú kell, hogy legyen. De nem csak a katonahősökre emlékezünk. Sokkal nagyobb tisztelet kell, hogy övezzé – nevezhetjük őket civil vagy polgári áldozatoknak – a mindennapok hőseit, akik rettegve bíjták meg a pincék, óvóhelyek sarkaiban, akik csak egyszerűen szerették volna túlélni a szörnyűségeket. Tisztelet az életben maradottaknak, akik a harcok után hihetetlen kitartással fogtak

hozzá az újjáépítéshez. Ezért sem szabad elfelejteni, elfeledtetni ezen ártatlan hősök emlékét. Ünnepi beszédében az emlékezés fontosságára hívta fel a figyelmet Mandur László, az Országgyűlés alelnöke is: „A képen embermagasságban a romok, a téglák, a törmelék. A kép közepén gyerekkocsit toló fiatalember, a gyerekkocsiban feltornyozva a bőröndök, batyuk, csomagok. A kép bal szélén riadtan az objektívbe néző fejkendős asszony, bal kezével a mellette siető kisgyerek kezét szorítja. A kép másik oldalán görnyedt fejkendős asszonyok sietnek ki a képből. Ők túlélték. Pontosabban: NON OMNIS MORIAR – nem haltak meg egészen. Ők másnap példátlan erővel és bittel új életet kezdtek élni, egy új várost kezdtek építeni. 38 ezren – egytől egyig véltlen civilek – egészen megbaltak.

Az ő emlékükre vagyunk ma itt...

„Exponáljuk magunknak ezt a képet: az egymásba kapaszkodó, egymást segítő, egymásra utalt emberek!

Exponáljuk magunknak ezt a képet: a közös megpróbáltatások után a közös jövőért elképesztő energiákat föl-szabadító emberek!

Exponáljuk magunknak ezt a képet: rendet, békét, nyugalmat akarnak maguk körül, és ezért kezet nyújtanak egymásnak! Ha exponáltuk, akkor bírjuk elő újra és újra: világmegváltó bölcsességek helyett jól jöbet útravalóul a bétköznappjainkra!“

Az egymásba kapaszkodó, egymást segítő, egymásra utalt emberek...
1945 – az ostrom után Budapesten

Fotó: MTI

A Haydn-év magyar programjainak promóciója Ausztriában

A Magyar Turizmus Zrt. ausztriai külképviselete az idei évben kiemelten foglalkozik a Haydn-émlékév alkalmából rendezett magyarországi eseményekkel, programokkal. A neves zeneszerző személye mindkét ország kulturális turizmusában igen nagy vonzerőt jelent, s különösen jól kommunikálható Ausztriában. A Magyar Turizmus Zrt. és a Hungarofest Kht. együttműködésében a turisztikai vásárokon és workshopokon terjesztik a *Haydn Jabr 2009* című programfüzetet, az ausztriai turisztikai képviseleti honlap nyitólapjára pedig külön olyan futó hirdetés készült, amelyre kattintva on-line formában kaphatnak tájékoztatót az érdeklődők a magyarországi koncertekről és Haydn programokról.

A zeneszerző halálának 200 éves évfordulója alkalmából az MT Zrt. és a Hungarofest Kht. közös akciók keretében – főleg nyugat-magyarországi – turisztikai csomagajánlatok ösztönözik az osztrákokat Magyarországra utazásra. Az emlékévé hazai programjainak mind szélesebb körben való megismertetése érdekében az MT Zrt. ausztriai képviselete több tanulmányutat is szervez(ett) osztrák újságírók részére. (Magyar Turizmus Zrt, Bécs)

Az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága tisztújító közgyűlése

Március 4-én a Budapesti Történeti Múzeum gótikus termében tartották az ICOM (Múzeumok Nemzetközi Tanácsa) MNB – tisztújítással egybekötött – idei közgyűlését. A megjelent mintegy 40 tag meghallgatta, majd vita nélkül elfogadta Cseri Miklós elnök szakmai és Ferenczi Gáborné pénzügyi beszámolóját a 2008-as évről. A beszámolókból kiderült, hogy a szervezet aktív és eredményes munkát végzett, pénzügyi helyzete pedig stabil.

A jelölő bizottsághoz beérkezett és a helyszínen tett személyi javaslatok alapján a szavazócédulára egy elnök-, egy titkár- és tíz elnökségi tagjelölt került fel. A titkos szavazás eredményeképpen a következő három évben az alábbi összetételű elnökség irányítja az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága munkáját: Renner Zsuzsanna elnök (Iparművészeti Múzeum), Szoleczky Emese titkár (Hadtörténeti Múzeum), Basics Beatrix (Budapesti Történeti Múzeum), Csorba Csilla (Petőfi Irodalmi Múzeum), Galambos Henriett (Szépművészeti Múzeum), Horváth László (Damjanich János Múzeum), Mihály Mária (Szépművészeti Múzeum), Szatmári Imre (Munkácsy Mihály Múzeum), Tari János (Néprajzi Múzeum).

– DP –

Üvegmozaik ablakok a Gellértben

A Gellért-komplexum felújításának keretében olyan üvegmozaik ablakok kerültek a helyükre a Gellért fürdő előcsarnokában, amelyeket még soha nem láthatott a nagyközönség. A II. világháborúban megsemmisültek a kupola két oldalán sorakozó hatalmas színes üveglablakok, amelyek helyére „ideiglenesen” egyszerű dróttüveget építettek be a háborús károk rendezésekor. A pótlás el is készült 1949-re, ám a tíz óriási üveglap mindeközéig a fürdő épületének padlásán tárolták, s csak a közelmúltban kerültek a helyükre. A tíz alkotás nem az eredeti minták rekonstrukciója, hanem a negyvenes évek második felének megfelelő stílusjegyeket hordozza magán. Az absztrakt alakok, minták révén egy kis időutazást tehetünk, a mennyezethez közeli színes üvegeken áttörő fény pedig kétségtelenül az eddigieknél kellemesebbé teszi a hangulatot. (freemedia.com)

Indulhat az edelényi Kastély-sziget projekt

Megkezdődhet a Borsod megyei Edelény kastélyának régóta tervezett felújítása: az Edelényi Kastély-sziget Turisztikai Kulturális Központ elnevezésű projekt munkálatai ez év őszén indulnak és várhatóan két évig tartanak majd – mondta Gúr Nándor, az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács tagja, az edelényi térség szocialista országgyűlési képviselője kedden az MTI-nek. Tavaly nyáron már zöld utat kapott a program, a bíráló bizottság végleges, pozitív döntését azonban a napokban hozta meg. Az edelényiek előreláthatólag két év múlva vehetik majd birtokba a megújult L’Huillier-Coburg-kastélyt és parkját, amely „a Bódva-völgy Fertődje” lesz.

A műemléképület csaknem 2,2 milliárd forintból újul meg, ebből az összegből az uniós pályázati forrás egymilliárd 854 millió forint. A kastélyt körülölelő park rekonstrukciójára még további 139 millió forintot szánnak.

Fejlesztik a fehérvár-csurgói Károlyi kastélyt

A kulturális turizmus fejlesztésének keretein belül a Károlyi József Alapítvány jelentős mérföldkőhöz érkezett a fehérvár-csurgói Károlyi kastély és történelmi parkjának fejlesztésében. A kastély restaurálása 2009-ben a főépülettel folytatódik, a fejlesztést az alapítvány az Európai Strukturális Alap 2,5 millió eurós támogatásával valósítja meg, egyben véghezviszi a 10 éve megkezdett helyreállítási programot is. A létesítmény egész évben várja a látogatókat és szállóvendégeit kiállításokkal, szabadtéri koncertekkel és hangversenyekkel a kastély kápolnájában. Az Európai Dísznövény és Kertművészeti Napok, melyet minden évben június első hétvégéjén rendeznek, nemcsak a magyar, de a külföldi érdeklődőket is vonzza. A látogatók magyar, francia, német és angol idegenvezetéssel tekinthetik meg a történelmi műemléket.

KOSSUTH-SZOBOR DOMBÓVÁRON

Horvay János 1908-ban alkotott szoborcsoportját
1927-ben leplezték le a budapesti Kossuth Lajos téren.

1949-ben ideológiai-politikai okokból elbontották.

1973 óta Dombóváron a város megbecsült köztéri emlékműve.